NEMZETI NŐNEVELÉS.

IV. ÉVFOLYAM. 1883. FEBRUÁR. II. FÜZET.

NŐNEVELÉSÜNK ÉS A TÁRSADALOM.

(Második közlemény.)

IV.

Régi mondás az a francziákról, hogy magasabban énekelnek, mint a hogy hangjegyeik jelzik, s máskép beszélnek, mint a hogy írnak és éreznek. Ily formán jellemezhetnők mi is röviden nőnevelésünket. A magániskolákban (s pedig ezekben tanul leányaink háromnegyedrésze) sokkal magasabb hangú igéreteket tesznek, mint a mennyit beválthatnak, s a nyilvános intézetek (polgári iskolák, felső leányiskolák, tanítónő-nevelőintézetek) legalább is egy oktávával magasabb fokon kezdik az oktatást, mint a hogy növendékeik előkészültsége kívánná.

Az eredmény eléggé is végzetes értelmileg, erkölcsileg és fizikailag egyiránt. A magán intézetek karakter nélküli nevelése árasztotta el társadalmunkat oly nőkkel, kik állhatatlanok, mint a víz; első tekintetre mindenben hisznek és még sem hisznek semmiben, azaz hogy csak jelen érzékleteikben hisznek. Az ily nő rohanó emóczióira bízza magát s ezek — legyenek finomak vagy durvák — az ő szelleme szabályozói és mozgatói. Innen nálok általában az a rövidlátás, mely csak a jelent bírja szemügyre venni, a multtal nem gondol, és a jövővel nem törődik.

A szolid, logikai, morális alap nélkül való oktatás szomorú eredménye a mindenben való fölületesség. Rajonganak a zenéért, szépirodalomért: de egyiket sem szellemi tápláléknak tekintik, hanem izgató szernek, mely idegrendszeröknek soha nyugtot nem hagy. A házi és magánintézeti ily vállvetett nevelés útján a ter-

mészet remeke azzá másodrendű lénynyé lesz, kiről Schopenhauer azt mondja, hogy az embernem máslásszerű kiadása s annak képviselője a dáma (úrnő) az európai czivilizáczió egészségtelen gyümölcse.

Ezekkel, kiknek neveltségök rongyos (papir) sajka az élet zajgó hullámában, szemben állanak azok a nők, kiknek fejét a nyilvános iskola a tudományok encziklopédiájával szaturálja. Bennök az én túltengése (hipertrofiája) igen könnyen hiúsággá és önhittséggé válik, s inkább társadalmi rangjokat kívánják föntartani, mint emberi méltóságukat. Ez a «modern» rendszer összetéveszti a nevelés czélját eszközeivel, elfelejti, hogy művelt nőnek nem szükséges okvetlenül tudósnak lennie. Föláldozza a szellemet az ismeretek molochjának, a helyett, hogy agyukban az ismeretek vizének kellő medret vájna, tóvá engedi azt gyülni; eltölti fejöket a tanultság gőzével, erkölcsi erélyöknek vérét veszi, s elveszi kedvöket attól, hogy később vágyódjanak olyannak a megtanulására, a mit nem tudnak. «A nőknek — úgymond Mme. Necker — legyen inkább ízlésök és tanulásra való könnyedségök, mintsem sok tudományuk; teljességgel nem fonák dolog, hogy tudásvágyuk tanultságukon túltegyen.» Ma megfordítottuk a dolgot, s ha mind így haladunk, talán nem sok idő multán mi is elmondhatjuk, a mit egy kiváló nő a francziákról mondott volt, hogy «e hazában a szellemes nőket bárhol keressük másutt, csak a tudós nők között ne».

«Hölgyeim — mondá a franczia közoktatásügyi miniszter (1882. okt. 7-én) Rouenban, a leány-liczeum megnyitása ünnepélyén egybesereglett anyáknak — bízzátok ránk leányaitokat, s meglátjátok, hogy intézetünkből nem úgy kerülnek ki, mint tudósok, hanem mint iskolázottak». Ez az okos mondás egész programmja a mai nőnevelésnek.

Az angol, franczia és német felső leányiskolák a leányok szellemi gimnasztizálására törekednek. A francziák, a legújabb szervezet szerint, egy-egy osztályban hat-hét tantárgyat heti 20 órán tanítnak, sőt a legfelső osztályokban csak 12 óra a kötelező.

Az angolok a 16—17 éves leányoktól szintén nem kívánnak a vizsgálaton öt-hat tantárgynál többet; de mi mindezt keveseljük. Felszaporítjuk tehát a tantárgyak számát még egyszer annyira de azért a 12—13 tantárgy csipetnyi adagokban való tanítására az órák számát csak felényivel merjük nevelni az iskolában. Tehát félszer több idő alatt kétszer annyi tárgyat akarunk leányainknak taníttatni, mint a francziák. Ez arithmetikailag épen öthatod különbséget tesz. Vegyük hozzá, hogy leányaink nagy részének családaink míveltsége teljességgel nem nyújt könnyítő segédkezet, sőt az iskolai munkát még a háznál adatott magánórákkal tetézi. Mindezekhez hozzájárulnak a házi feladatok és az iskolai leczkékre való előkészületek: úgy, hogy nálunk a 11—12 éves leány 45—50 órával van hetenként megterhelve. Játékra, szórakozásra nem jut idő, érjék be hetenkint két sovány testgyakorlati órával. A fiuknak lehet ugrálni, katonásdit játszani, labdázni, kifutósdit játszva torkuk szakadtából kiabálni, szóval a legerőteljesebb mozgások ban gyakorlódni; ám a leányoknak ez mind nem illik: ők üljenek csendesen és legfeljebb bábuzás közben tipegjenek, egyébként töltsék az időt üléssel s a levegőbe bámulással, mint Fra Angelico szentjei.

Csoda-e aztán, ha ezt a tűzzel-vassal való nevelést gyönge teste nem bírja meg, s idejekorán elsatnyul, elbetegesedik. Pedig ha a nő törpe, csenevész, nyomorék — hogyan nő meg a férfi? Hány anya fizet életével, hogy fejlése idején testét nem edzették kellő mozgással, alkalmas játékkal? Ma már e tekintetben oda kezdtünk jutni, hogy a betegséget tartjuk a nők természetes állapotának.

A milói Venus és az ókori szobrok test-törzs körvonalától feltünően eltér a mai nők alakja, mondhatni beteges hajlást tesz, mely a nők testi elsatnyulásának az egyik szerzője. Ennek a veszélynek a férfiak tetszése is az okozója. A mi nőink e tekintetben cseppel sem különbek a sínai nőknél, kikről azt jegyezték fel, hogy ha a férfiak nem bámulnák oly igen a természetellenes kis lábakat, a nőknek eszök ágában sem lenne úgy összeszorítani maguk és leányaik lábát, a hogy jelenleg teszik.

A nőknek nemcsak a neveltségre van joguk, de joguk van a kötelességekre is. Főfő kötelességök a legközelebbi időkig a csöndes önfeláldozás és betegápolás volt. Igaz, hogy a nőnek dísze a jóltevő szív és ápolni tudó kéz; de hát szerencsénkre az életet nem lehet csupa irgalmas cselekedetekkel betölteni. Lehetetlen, hogy a nő reggel nyolcz órától éjfélig csupán szívét foglalkoztassa, s hogy esze és keze tétlen maradjon a munka mai társadalmában. Ez ügyben nagyot lendített a közelmúlt. Ma már a társas életben, iparban és művészetben nevezetes munkaterök van, a családi körben pedig fönséges kötelességeik vannak.

Lássuk ezeket legközelebbről.

V.

A nő nem a politikai pályára, nem a zivatarok villámos honában lakozásra termett, hanem a társadalmi élet csöndesebb térein: az ipar, műipar, művészet több ágában való működésre. Valóban az ipar körében hova-tovább, mind nagyobb tért foglalnak el. A nők technikai oktatása nálunk csak ma kezdődik. A külföld példája azt mutatja, hogy e téren sok hasznos szolgálatot tehetnek a társadalomnak. Párisban 5—6 technikus műintézet van nők számára, a következő tanfolyamokkal:

1. Kereskedelem, mely a leglátogatottabb; 2. Rajz, három éves folyammal; 3. Porczellán-, elefántcsont-, üveg- és edényfestés; 4. Fametszés, négyévi folyammal; 5. Ruhakészítés; 6. Művirágkészítés; 7. Női kézimunka.

Ezek mellett virágzó intézet az 1802-ben Montignon grófnő által alapított leány-rajziskola, melyben a többek között olaj- és akvarel-festést, mintázást és bas-relief-készítést, fa- és rézmetszést is tanulnak, olyformán, hogy a végző növendékek saját rajzaikat metszik. Londonban számos technikai tanfolyam mellett a South-Kensington-muzeummal kapcsolatban van a nők festészeti iskolája; Berlinben, Potsdamban, Bécsben, Prágában, Münchenben, Brüszelben, Rómában és Nápolyban szintén vannak nevezetes technikai felső iskolák nők számára. A belőlük kikerülő nők meg-

annyi terjesztői a nemes ízlésnek a háznál és a társadalomban. Kézimunka alkalmával az észnek az előljáró és utóljáró, meg a szakadatlan ellenőrző szerepét kell vinni. Más szóval, midőn az iparczikkeket produkáló nő ujja az előljáró értelemnek enged, ugyanakkor bizonyos gondolatot is magyaráz. Ebből eléggé világos, hogy materiális tőke nélkül hozzáfoghat valaki egy mesterséghez, de mívelt értelem, azaz szellemi tőke nélkül teljességgel nem boldogulhat. Ez a tőke — ismétlem — éles megfigyelő és kombináló erőben, meg finom ízlésben áll.

A nő, mint iparos, ízlésével a társadalom egy részét, mint a ház főrendező-mestere, családja minden tagját inspirálja. A háztartás, vagy mondjuk a ház rendezése szintúgy megkívánja a jó ízlést, az éles ítélő és kombináló erőt, mint az ipar.

Lássuk, hogy áll nálunk mindkét tekintetben a nők míveltsége.

Az 1881-ben Budapesten tartott országes nőipar-kiállításról a szakavatottak által tett jelentés m. e. 360 alsóbb és felsőbb leányiskola rajzoktatásáról a többek közt így szól:

Kevés (fővárosi és vidéki) iskola kivételével általában «nőnevelésünkben felburjánzott a lélekölő gépies rajzoktatás, mely minden rendszer és czél nélkül tájképezés, figurális rajzolás, csendéletek és egész életképek stb. útvesztőjében tévelygve, hivatlan és ügyetlen vezetéssel létokát másban nem keresheti, mint a szándékos szemfényvesztésben».

«Bátran kimondhatjuk — úgymond máshelytt a jelentés, — hogy leányiskoláinkban, vajmi kevés kivétellel, a rajzoktatás teljesen a véletlenre van bízva, gondozatlan mostohaként tengődik, úgy, hogy a legszámosabb iskolákban inkább óhajtjuk a rajzoktatás teljes mellőzését, hogy sem továbbra is a spekuláczió szolgálatában maradjon.»

A leányiskolák kézimunka-oktatásáról legközelebb egy fővárosi tanító nyiltan kimondá, hogy a nevezett intézetek «elfelejtkeznek az iskoláról s műhelyet nyitnak; szemök elől tévesztik a nevelő feladatát s versenyezni óhajtanak a nagyiparral. Ez az oka, hogy sok iskolában túlságosan sok kézi munkával terhelik a növen-

dékeket». Ime, az ízlésnemesítés helyett a kenyérkereset siralmas prózája! Ezúttal hallgatok az ízléstelenségnek arról a hatványozott fokáról, hogy felserdült leányaink szemérmetlenségnek tartják az antik szobor-alakok szemlélését. Vajjon nem futamodnának e meg a mi nőink és leányaink, ha látnák South-Kensingtonban (London) a női rajz-kollégiumot, a hol a legerkölcsösebb és valóban mívelt családok leánygyermekei ötvenével, százával körülállva vagy ülve, egy mezetlen, előttük álló férfi alakját rajzolják?...

Ily viszonyok között nem csuda, ha a ruházat- és bútordíszítésben, az otthon feldíszítéséhez tartozó czikkek kiválasztásában és lakás berendezésében fínom ízlést, legtöbb helyütt, hasztalan keresünk.

Az iskolában uralkodó ízléstelenségnek és utilitarizmusnak méltó párja az életbeli ízléshiány.

A nők szép iránti érzékének nyilvánulnia kellene beszédjükben, kézi munkájukban, öltözetükben, mozgásukban, zenéjükben, tánczukban, házukban, kertjükben, szóval mindenütt, a hol kezük és szemük a főrendező mester.

Mindenütt stilust is kellene észrevennünk, a köznapitól eltérő rendezetet, mely édesen és üdítőleg hat képzeletünkre és kedélyünkre, mint a májusi reggel, mint Olaszország kék ege. Ezek helyett azonban a vagyonosabbak házában és háza körül a fényűzést tapasztaljuk, s azt a divathajszát, mely a jóízlésnek esküdt ellensége.

A főrendek szintúgy, mint a tehetős közép-osztály házaiban a ház berendezésekor — kevés kivétellel a kárpitos ízlése az irányadó. A falak díszítése, a függönyök és draperiák rendezése, a bútorok kiválasztása és elosztása dolgában a ház asszonya és a leányok rendszerint passzivok vagy indolensek, mert hiszen nincs sem forma-, sem színérzékük; sem kelme, sem rendezet iránti tisztult ízlésük. A hol pedig kezökre vár a rendezés, ott a sok selyembe, márványba, alabástromba, tarka festménybe temetkezik be a jó ízlés.

Mondjuk ki, a mint ezt az életben mindennap látjuk, tapasztaljuk, hogy a jobb módú nőket a háztartás gondjai vagy a látoga-

tások, a színházbajárás, a regényolvasás stb. úgy elfoglalják, hogy a praktikus esztetikus munkákra idejük teljességgel nem marad.

Emez ízlésbeli fogyatkozásokra aztán rizspor gyanánt az olcsó illusztrációkat, jutányos és selejtes színnyomatokat használgatják. E selejtes termékek nagy ártalmára vannak a közízlésnek, a mi onnan is kitetszik, hogy az orsz. képzőművészeti társulat művészi kivitelű rézkarcznyomatait némely pártoló tag azzal a határozott kívánsággal küldi vissza, hogy küldjön a társulat helyettük színnyomatokat. Hús helyett gyermekpép vagy «erősebb táplálék helyett aludttej» — mondja találóan egyik művészünk.

Helyes kézfogás-, szabatos szemmérték-, plasztikai látás- és tisztult képzeletbeli pauperizmus — ezek azok a hozományok, melyekkel leánygyermekeink a családból a nőipariskolába lépnek.

Természetes tehát az ipariskolai rajztanítók panasza, s az a tény, hogy csak hosszas gyakorlás után juthatnak oda a nők, hogy egy körzőt vagy vonalzót ügyesen meg tudjanak fogni.

Valameddig a rajztanítás elemi- és felsőiskolázásunk egyik mostohája marad; míg a házi munka és a zene csak szórakozás vagy a szülék szeszélyes kedvtelési eszköze lesz: addig a czifraság, a sallang lesz a nők nagy többségének vezetője, s páváskodó ízlésteleségük a helyett, hogy szépítené az életet, materializálja azt.

VI.

Tehát elérkeztünk a házhoz, melynek szokásaiban, erkölcseiben ifjodik meg a társadalmi és állami élet. A családi konzervativizmus képviselői, a nők; nos, hogy állunk e tekintetben? A házi asszony ékszereit, ruháit Bécsből, Párisból, Londonból hozatja, s észre sem veszi, hogy a párisi ékszerrel, a londoni, bécsi bútorral, kocsival és ruhadarabokkal együtt kozmopolitikus vonások költöznek be az ősi fészekbe.

Veszem a gyermeknevelés ábécéjét, a szoptatást és szoktatást, a szellemi ruházkodást: azok is igen sok háznál idegen minták (franczia vagy német száraz dajkák, bonneok, társalgónők) útmutatása nyomán, majd külföldi intézetekben történnek. Ezekkel

együtt kozmopolitikus mezt ölt a ház is. A nőegyleti életnek család-dezorganizáló hatásáról fentebb szóltam. Említsem-e az étkezés idejét, melyet ma már sokan franczia, vagy a konyhát, melyet angol mintára rendeztek be az előkelőség színezete kedvéért; szóljak-e a családi krónikákról, melyek régen a kisvilág körében történtek archivumai voltak, de ma már divatból kimentek, mert az apa és anya kiterjedt levelezésük miatt nem érnek rá az e fajta családi könyvvezetésekre? A házi archivumok jelentékeny része, mint lomtár a sajttakaró papiros sorsára jutott, s ezt követte legtöbbször az «egyéb lom» is, t. i. az ősi erdők, szántók és legelők. Az új «földesur» «Kikerikit» vagy «Börsenblattot» olvas ott, hol ezelőtt 50—60 esztendővel kegyes anyák és nagyanyák házuk népével a Bibliát, a Zrinyiászt vagy Kazinczy munkáit olvasták.

Nagyrabecsülöm és a nemzet fenmaradása érdekéből fölötte fontosnak tartom az agrárius mozgalmat, de a nemzeti sajátszerű vonások és erkölcsök fentartása legalább is fölér a földbirtok kezeink közt maradása kérdésével. A milyen a család, olyan a társadalom. Emebben a kozmopolitizmus rettentő módon lábra kapott, amabból pedig a háziasság mód nélkül kiveszésnek indult.

Agrárius kérdésben legtöbbet tehet a törvényhozás; a nemzeti erkölcs fentartása érdekében pedig minden parlamentnél többre mehetnek a művelt anyák.

Leányaink nevelésének nem a tudományos akadémiába jutás lehet a czélja, hanem az, hogy a család és társadalom hasznavehető tagjai, élni és tenni tudó nők, értelmes és erkölcsileg értékes anyák váljanak belőlük. E végre főkellék a gimnasztizált értelem- és érzelemrendszer, mert csak az ily míveltségű egyén munkájának van megfelelő karaktere. Ha a legszegényebb osztály kunyhóiban is fölötte kívánatos, hogy a családanyának bizonyos fokú míveltsége legyen, hogy esetleg férje durvaságát szelídítse s gyermekei erkölcsének helyes alapját megvesse, annál szükségesebb ez a közép és felső osztályokban, hol az anyára pótolhatlan munka vár a gyermeknevelésben. Ő vezeti be gyermekét a studiumok csarnokába, még a száraznak tetsző tanulmányokat is vonzókká bírja tenni, s értelmet és lelket önt beléjük; egy iskolát helyettesít, s

egész tanárkart pótol; sőt e mellett gyermekeiben azt a fínom érzést, azt a mély ösztönt kelti fel, mely minden czivilizácziónak az alapja. Állatszelidítő munkát végez, mert mindig a szíven át férkőzik az észhez. E szerep betöltésére nem tömérdek tudományadag betanulása, hanem a legjava szellemi erők gondos kimívelése teszi a nőt alkalmassá.

Azt mondják, hogy tanítni annyit tesz, mint valamit másodszor is megtanulni. Ha ez igaz, akkor az is áll, hogy az anyának nevelni annyi, mint gyermeke újjászületését eszközölni.

Apának, anyának lenni — mondja nagyon szépen Legouvé — annyi, mint oktatni. S valóban az anya nemcsak oktatója gyermekének, hanem egész jól szervezett iskolája. A világ legelső iskolapadja bizonyára az anyai öl s legelső fegyelmező mestere az okos anyai szó. Ezért oly végtelen felelősséggel járó az anyai hivatás, melynek kötelességei betöltésére speciális ismeretek mellett a megfigyelésnek és gondolkodásnak oly készségei szükségesek, melyeket hevenyében megszerezni teljes lehetetlen. A nemzet nagy családja életében az anyák szava, példája és erkölcsi súlya nevezetes szerepet játszanak. A történelem legkiválóbb alakjainak, Hunyadi Mátyásnak, Baconnak, Condorcetnek, Cuviernek, D'Alembertnek, Wattnak, Newtonnak, Göthenek kitűnő anyjok volt, olyanok t. i., kiknek értelmi tiszta látása mély kötelességérzettel párosult. Az igazi anyának érzelemmel telt kebele fonó rokka s «gondolata ezüst szála, soha sincs összekúszálva.»

Fenséges feladat kétszeresen teremteni meg egy emberi lényt: testileg és erkölcsileg. Valóban az erkölcsi érzetnek azt a fínomságát, mely minden szilárd erkölcsiségnek az alapja, azt a fenkölt érzelmet, mely majdan a férfit vonzóvá teszi, hol tanulhatná a gyermek és ifjú? A könyvekből, a figyelemmel hallgatott s könyvnélkül betanult leczkékből? — teljességgel nem. Abban az atmoszférában tanuljuk e dolgokat, melybe gyermekkorunkban éltünk; abban a társaskörben, a családban, melybe beleszülettünk. Az osztály, az elemi és középiskola tanít, a szülői ház nevel; tanítómesterei: az anya, a nővérek, s segédeik: az erkölcsös szokások.

A családban a szív az első államférfi; de ha az ész ellenőr-

zése nélkül működik, sok fonákság és ferdeség üt tanyát a házban. Ha az anya — mint ma szokássá kezd válni — drága sudarkáját, aranyos sugárkáját még a szellőtől is védi s minden erőfeszítéstől kímélve, a fényűzés kényelmébe temeti: gyermeke erkölcsi satnyulásának lesz a szerzője.

Az anyai hivatás betöltésére tehát kellő míveltség kell; ha az anya gyermekei természete ezernyi ezer húrjain játszani nem tud, oly nevetségessé teszi az élet, mint Hamlet tette Guildensternt a fuvolajátékkal.

A társadalom sok oly munka nélkül ellehet, melyekkel az egyesek hírnevet szerezhetnének; de az életnek azt a részét, melyet az anyai ész és szív gyöngéd munkája tölt be, teljességgel nem nélkülözheti. A házban az ő szelleme imponál, vagy ha nem, a társadalom költözik bele a maga kozmopolitikus vonásaival.

A hazának és a háznak egy az erkölcsi törvénye. A hazából kivándorolt honfitárs helyét idegen betelepülők raja szokta elfoglalni; így van ez házunkkal is. Kidobott régi házi-szokásaink helyére külföldről importált kozmopolitikus bálványok kerültek. Ennek a modern aranyborju-imádásnak csak egy ellenszere van: erőteljes és minden ízében alapos nemzeti nőnevelés. A mily mérvben régi házi szentjeinket visszaédesgetjük s házunkat megújítjuk, házunkkal együtt hazánk is megújítódik. E családi és nemzeti erkölcsi renaissancenak nagy mesterei az anyák lehetnek. Az anya nevelésében van az a mozgató erő, mely a nemzetet az erkölcsi és értelmi mozgás ihletével tölti el.

Milyen legyen nőnevelésünk, hogy nemzeti is s reformáló hatásu is lehessen: arról szólok a hátralevő befejezésben.

Felméri Lajos.

AZ ÁLOM.

(Felolvasás a Köznevelési Egyesület választmányi ülésében, január 20-án.)

II.

De az álmodó nem csak tudóssá, fölfedezővé válik; arra is képes, hogy oly képzeteket idézzen vissza, melyek a jövőre vonatkoznak, úgy, hogy az álom útján mintegy a jövőbe is tekinthetünk. Az álom ily értelemben jósokká tesz bennünket. Emese asszony, Ügek felesége, éjjel nappal epekedett, siránkozott gyermektelenségén. Egy éjjel, a mint a sírással felhagyott, álom szállta meg őt. Álmát a táltosok arra magyarázták, hogy fiat fog szülni: nagyot és erőset, a kitől dicső fejedelmek származnak. Ugy is történt. Emese asszony fiának, *Álmos*nak véréből származtak a magyar nép fejedelmei csaknem fél ezredéven át!

Ki tagadhatja, hogy Petőfi az ő «Véres napokról álmodtam» című költeményében különös jósolási tehetségről ad bizonyítékot, a mennyiben ezt mondja:

«Ha meghalok, ha meghalok
A vérpadon vagy csatatéren,
Lesz, a ki majd holttestemről
Könyűivel lemossa vérem!»

Az ember azzal a képességgel bír, hogy a multból és a jelenből a jövőre következtethet. Ha ezen lelki működés alvás közben öntudatunk nélkül történik és az álmodott esemény később beteljesül, akkor az emberek hajlandók az álomnak jóslati erőt tulajdonítani. Hogy ezen hit még most is el van terjedve, mutatja a következő legújabb történet.

Egy amerikai kereskedő sötét deczemberi éjjelen igen későn érkezett L. városból lakó helyére. Örvendvén, hogy már a külvárosig ért, hol még a gáz lángjai égtek, kiváncsian vette ki zsebéből óráját, hogy megnézze, mennyire jár az idő.

Ebben a pillanatban nagy meglepetésére azt veszi észre, hogy egy nyulánk termetű, kopott ruházatú férfiu, kinek halovány arcza és mélyen beesett szemei voltak, áll előtte. Ezen idegen arcz rendkívüli benyomást tett a kereskedőre. — Az idegen udvariasan kérdezé tőle: «Hány óra van?» A kereskedő azt felelte, hogy «három percz mulva lesz tizenkét óra», mit az idegen udvariasan megköszönt és távozott.

A kereskedő ezen idő óta is gyakran ment L. városba, s tért onnan haza, a nélkül azonban, hogy az idegent másodszor is látta volna. — Néhány hét mulva a kereskedő azt álmodta, hogy magas hegy tetején volt, s előtte egy magas férfiu állt, a ki ujjával L. város felé mutatott. A rákövetkező napon ugyanezt álmodta. A harmadik napon szintén, csakhogy még élénkebben, mint az első két alkalommal. Az utolsó álomra következő napon a kereskedő levelet kapott üzletvezetőjétől, melyben ez sürgősen kéri, hogy másnap délután egy órakor jelenjék meg L. városban.

A kereskedő másnap el is utazott. A vasuti kocsiban feltünt neki a sok ügyvéd és biró. Egy ismerős birótól megkérdezte ennek okát. Ez elmondta neki, hogy L. városban egy igen érdekes törvényszéki tárgyalás fog végbemenni. Ugyanis egy segéd egy tekintélyes pénztárnokot ölt meg, mivel ez nem akart neki állomást adni. — A biró meghívta kereskedőnket is ezen törvényszéki tárgyalásra; s emberünk, mivel még néhány szabad óra állt rendelkezésére, a meghivást el is fogadta.

A törvényszék tárgyalási terme tömve volt, úgy hogy a kereskedő eleinte a vádlottat észre sem vehette. Később jobb helyre tett szert, a honnét a vádlott arczát is láthatta. Azonnal eszébe jutott, hogy ő ezen személyt már látta valahol. Végre a vádlottra került a sor, hogy védje magát. A vádlott komoly hangon mondá:

«E nagy világon csak egyetlen egy ember bizonyíthatja be

ártatlanságomat, és ez az ember ott áll a hallgatóság között. Abban az időben, mikor e városban a gyilkosság történt, ő beszélt velem, még pedig innét hat mértföldnyire eső helységben. Én éjféltájban azt kérdeztem tőle az utczán, hogy hány óra? mire ő azt felelte: három percz mulva lesz tizenkét óra. Sem azelőtt, sem azóta nem láttam őt, de erre, azt hiszem, emlékezni fog.»

Mindenki a kereskedőre vetette tekintetét.

A kereskedőnek elő kellett lépnie, hogy tanuságot tegyen. Meg is tette, mi által a vádlott másuttléte a bűntény elkövetése alatt napfényre derűlvén, a vád alól fölmentetett.

A kereskedő ettől a pillanattól fogva szentül hitte, hogy az ő háromszori különös álma Isten ujjmutatása volt azon czélból, hogy az ártatlanul vádoltat a halálbűntetés alól megszabadítsa.

Az álomban az ember nemcsak a saját gondolatait, terveit, bűneit árulhatja el, hanem mások legtitkosabb érzelmeit és kivánalmait is ki bírja fürkészni. Komócsy, jeles költőnk a nem rég megjelent «Szerelem könyvében» «Az álmot nem tudom kerülni» czímű remek versében az álom ezen hatását következő szép szavakkal festi:

De miért vagy oly hideg halvány?
Meghaltál-e már kedvesem?
Vagy félsz, hogy bűnös szíved titkát
Álmaimban meg-meglesem?

A ki végül a különféle népek művelődéstörténetét tanulmányozza, az gyakran meggyőződhetik arról, hogy az álom e népeknél mily nagy szerepet játszott s játszik még ma is. Sőt nyomára jut annak is, hogy igen elterjedt vallások eredetüket az álomnak köszönik, s hogy magának a keresztény vallásnak történetében is nyilatkozik annak hatása.

Mivel pedig az álmok hatását mind az egyesek testére és lelkére, mind egész nemzetek anyagi és szellemi jólétére oly hatalmasnak, nagyszerűnek és borzasztónak tartották és tartják némi részben még ma is: azért egész természetesnek tünik fel, hogy már az ókor emberei is figyelmüket fordították az álomra, és ennek oka és lényege fölött elmélkedtek.

Az *ókor* leghíresebb és legműveltebb népei azon véleményben voltak, hogy az álmok az istenektől származnak, hogy az álmokban az Isten nyilatkozik a halandó emberek előtt: «Nem én, az *örökkévaló* fogja kijelenteni Pharao jólétét», — így szól a bibliai József a Pharaohoz.

A görögök Morpheust tartották az álom istenének.

Homérosz szerint az álmok az alvilágból az alvás palotájából érkeznek hozzánk. Ezen palotának, a költő leírása szerint, két kapuja van; ezek közül az egyik *fekete* szarvból, a másik elefántcsontból készült; az elsőből a *valódi* álmok, a másikból a *hamis* álmok repülnek hozzánk. — Még maga Pythagoras is az álmot az istenek hatásának tekinti. De Plato már az álommal szemben túlnyomólag pszichológiai álláspontot foglal el, míg Arisztoteles munkáiban már oly helyes nézeteket találunk, melyeket még mai nap is igazaknak és természetszerűeknek tekintenek.

A középkorban az álom csak úgy mint az emberi élet több más problemája a csodahitnek egyik tárgyát képezte; azért az álomfejtők főképen a XIV—XVI. században igen nagy tekintélyben állottak. De még ma is az álom jóslati hatására nagy súlyt fektetnek, s az álommagyarázó könyvek, a «csíziók» még ma is közkedveltségű olvasmányok. Innét van az, hogy minden időben léteztek álomfejtők, a kiknek hivatásuk volt a jelenből a jövőt meghatározni. A delphii jósdában Pythia papnő jósolta a jövőt. Antemidorus Daldionus Epiphisesből Kr. u. a 2. században egy művet írt a következő czím alatt: Álom-megfejtések 5 kötetben. A mai álmoskönyvek, melyek jeligéül a következő szívreható mondatot használják: «Nézze komámasszony, tíz krajczárért mit nyertem, tíz krajczárért mily gazdag asszony lettem!» több mint 10,000 álmodható tárgyat sorolnak fel ABC szerint és hozzá csatolják annak jelentését és a hozzá való számot. Ha pl. valaki ágyról álmodik, az a legújabb egyptomi álmoskönyvek szerint boldogságot jelent és a 15-ös számnak a lutriba való tevését ajánlja.

Újabb időben az álom a tudományos kutatás tárgyává lett A természettudományok haladása főképen az idegrendszer fiziológiája terén történt felfedezések által a pszichológia is új friss

életet, lendületet nyert. Ezen tudománynál is a megfigyelés útját, az indukczió módszerét alkalmazták. Az álmok megmagyarázásával a legutolsó évtizedben foglalkoztak a bölcsészek is; különösen Fichte, Wundt, Strümpell; a fiziológusok közt Carpenter, Luys, Pflüger és Stricker, és a hires orvosok közt különösen Maudsley Angolországban, Luys Francziaországban, Jessen Németországban és Leidersdorf Bécsben.

A materialistákon és idealistákon kívül a spiritiszták is foglalkoznak az álom megmagyarázásával; de az utóbbiak kutatásai tudományos becscsel nem bírván, csak az előbbiek elméletét leszek bátor röviden felemlíteni.

A materialisztikus tudósok nézete szerint az emberi gondolkodás, az öntudat és az álom csak az agyvelő kifolyása. Valamint a gyomor működése az emésztés, a tüdő funkcziója a lélegzés, úgy az agy működése a gondolkozás. A materializmus szerint a lelki tünemények csak chemiai és elektrikai tünemények. Az álom, az alvajárás, az őrültség, a clairvoyance nézetük szerint nem egyebek, mint az agy mozgási jelenségei.

Az álom a franczia Luys lélekorvos szerint abban áll, hogy bizonyos agy-sejtek rezgése, melyek mozgásba hozattak, még azután tovább tart, miután már a többi agy-sejteknek legnagyobb része nyugalomba jött és álomba merült.

A pszichológusok és fiziológusok is iparkodnak az álom tüneményeit megmagyarázni, ők is az álmot, mint a gondolkodásnak egy nemét tekintik, csakhogy a lelket veszik segédokul. Burdach azt mondja: Az alvás közben tovább tartó lelki működés, mint *álom* nyilatkozik. Reich Ede «Beiträge zur Anthropologie und Psychologie» czímű művében azt mondja: «Az álom lényege fel nem fogható, ha nem tudjuk micsoda szerepe van az álomnál a tevékeny *aethernek*, és micsoda szerepet játszik az idegrendszer. A tudomány mostani állása nem engedi meg azon föltevést, hogy az álomnál csak a lélek működnék».

A pszichológusok nézete szerint a lélek mindig működik, tehát az alvás ideje alatt is. «L'ame pense toujours», mondta már Leibnitz. Ekkor az alvás ideje alatt a *szem* ugyan be van

hunyva de a *hallási*, a *szaglási* és a *tapintási* érzékek az alvás ideje alatt is vesznek fel benyomásokat. Különösen tevékeny a *közérzék*.

Vannak továbbá olyan érzetek, melyeket ébrenlétünk alkalmával nem is veszünk észre, melyek azonban az alvás ideje alatt *annál élénkebben* és *erősebben* lépnek fel. Ezen idegingerek által bekövetkezett érzetek azon képességgel is bírnak, hogy lelkünknek egyéb érzeteit és képzeteit az eszmetársítás törvényei szerint visszaidézhetik.

A szekér zörgése, a padló ropogása álmunkban a csata közepébe helyezhet bennünket. Ha alvás alkalmával fejünk a vánkos alá kerül, azt álmodhatjuk, hogy egy szikla függ fölöttünk, mely leesni készül.

Valaki azt álmodta, hogy rablók támadták meg és lábának hüvelyk- és többi ujjai közé egy karót ütnek a földbe. Midőn az illető fölébredt, érezte, hogy egy szalmaszál volt ujjai közt.

Punkinje, hires fiziológus gyakran a kutya ugatásáról, egy fejsze ütéséről álmodott, s ezen álomképeket függő órája ketyegésének tulajdonította.

Maury A. franczia akadémikus, a ki egy igen érdekes munkát írt az alvásról és álomról, saját magát alvása alatt két szolga által ellenőríztette, a kiknek meghagyta, alvása közben tegyenek rajta különféle kísérleteket. Midőn neki kölni vizet nyujtottak, illatszergyárról álmodott; midőn egy aczélrudat hoztak rezgésbe füle mellett, harangozásról álmodott, mely nem sokára vészharang hangjává ment át, míg végül az 1848-iki juniusi napokról álmodott.

Ezen álmok valamely *nyomás*, vagy *hő*, vagy *hallási érzet*, vagy belső szerveink ingereinek következtében keletkeznek. Ezen álmokat a fiziológusok és pszichológusok *érzéki inger által létrejött álmoknak* (Nervenreiz-Träume) nevezik.

Ide tartozik a legtöbb álom.

De az álomnak még egy más neme is van, t. i. hol a kevésbé homályos képzetek vagy a nemrég szabaddá lett képzetek akaratunk nélkül kezdik meg szerepüket játszani, más rokonképzeteket

vonzanak magukhoz, melyeket szintén a tudat küszöbén kívül helyeznek el. Ezen álmok *társítási álmoknak* neveztetnek.

Ezeknek folyamata épen olyan, mint az érzéki inger előidézte álmokéi, csakhogy keletkezési okuk homályosabb, titokszerűbb. Az álomfejtés szintén az eszmetársítás alapján történik. Ha pl. valaki evezésről álmodik, az haladást jelent, ha az álom tartalma zöld fára vonatkozik, az után a csízió szerint reménye van, de ha száraz fáról álmodik, az már bút jelent.

Ezen megfejtéseknek még van bizonyos értelmük; de sok esetben csupán önkénytes, összefüggés és oki viszony nélküli megmagyarázást találunk a legújabb egyptomi álmoskönyvekben. Miért jelent pl. a jáczint épen gyötrelmet, és e mellett meg 17-et? Hol van itt a ráczió?

Ha pl. valaki fazékról álmodik, az békét jelent. De miért? A Thalmudban legalább következő indokoló megfejtés található: A fazékba adják a vizet és a fazekat a vízzel helyezik a tűzhöz, hogy a víz forrjon. Ha a víz a tűzzel jönne érintkezésbe, zörej háború állna be, a víz a tüzet nagy moraj közt eloltaná. A fazék tehát, mint közvetítő szerepel a tűz és a víz között, tehát békét jelent.

Feleljünk most meg ezen három kérdésre:

1. Miért oly furcsák, 2. oly zavarosak, 3. oly hamisak az álmok tartalmukra nézve?

Nem mindig tudja az ember megmagyarázni azt, hogy honnét származnak az alvás közben ezen képzetek bennünk, és miért jöttek épen ezen képzetek öntudatunkba. De ily tünemények akkor is észrevehetők, ha ébren vagyunk. Gyakran megtörténik, hogy egy személy vagy város nevét akarjuk visszaidézni; de emlékezetünk csütörtököt mond, holott két órával később — egészen önkénytelenül — az illető név eszünkbe jut.

Spitta azért nagyon helyesen mondja: «Az álom tüneményei ugyanazon törvények szerint jönnek létre, mint a lelki tünemények éber állapotban. Az álomtünemények csak a lélek módosított működései, és a tudatos lélek működésétől csak az által különböznek, hogy alvás közben a lélek öntudatos működése majdnem

egészen megszünik. Az álom gyakran sok tarkaságot, furcsaságot és lehetetlenséget tartalmaz és miért? Azért, mert az ébrenlét alkalmával egyik érzet és képzet több más érzet és képzet által ellenőríztetik, a mi az alvás és az álom ideje alatt nem történik».

Álmunk közben főképen azok a képzeteink nagyon homályosak, melyek saját *én*-ünkre vonatkoznak; innen van, hogy gyakran azt álmodjuk, miszerint egy talányt adtak fel megfejtés végett, melyet nem voltunk képesek megfejteni; de azért mi mégis azt álmodjuk, hogy valaki más a megfejtést elmondja. Nem tudjuk, és mégis tudjuk a megfejtést; itt az *én* egy más valakivel felcseréltetik. Többnyire az álomnak mindkét faja közösen fordul elő, t. i. a tisztán testi, és az úgynevezett pszichológiai álom.

Az álom tüneménye legjobban mutatja, hogy test és lélek egy összhangzó egészet képez, és hogy itt is törvényszerűség uralkodik.

Néhány héttel ezelőtt egy újévi czikk írásánál néhány életrajzi adatra volt szükségem. Ugyanis néhány híres férfi és nő nevét kerestem, kiknek születési vagy halálozási napjától kezdve egész 1883-ig épen 100 — 200 — 300 — 400 év telt el. Keresés közben azt is találtam, hogy Luther Márton 1483. nov. 10-én született és azért a folyó évben Luther születésnapjának négyszázados évfordulója lesz.

Örültem ez adatnak, s ezután nemsokára fél tizenkettőkor lefeküdtem és a lámpa világánál még Luther életrajzát olvastam. De a mint szemeim elfáradtak, abban hagytam az olvasást és gondolataimnak szabad folyást engedtem. Elaludtam, és mikor fölébredtem, úgy tünt fel, mintha egy erős lövést hallottam volna. Azt gondolván, hogy valaki a házban agyon lőtte magát, az ágyból rögtön kiugrottam és a folyosóra siettem. Itt azonban minden csendes volt. Ismét lefeküdtem és csak most jutott eszembe, hogy a következő álmom volt:

Azt álmodtam ugyanis, mintha Nagy Károly temetésén lettem volna jelen, mintha Corvin Mátyás hulláját láttam volna, és mintha Luther Márton szemeim előtt agyonlőtte volna magát. Erre éb-

redtem föl. Az órára néztem : tizenkét óra volt. Álmom tehát legfeljebb tíz perczig tartott.

De miképen keletkezett az ?

Közvetlen a lefekvés előtt lelkem híres férfiak születés- és halálozás-napjaival foglalkozott. A fáradtság következtében elaludtam ; de ezen képzetek még nem voltak egészen homályosak és hasonló képzeteket kapcsoltak magukhoz. Feltünő egyedül csak az volt előttem, hogy miképen származott bennem azon képzet, hogy Luther magát agyonlőtte. És azt hiszem, hogy ezen talányt is megfejtettem.

Másnap reggel kérdeztem a házmestert, hogy hányszor és mikor nyitotta fel tegnap este a kaput tíz órától tizenkettőig ; ő azt felelé nekem, hogy kétszer : először fél tizenegy órakor és másodszor háromnegyed tizenkettőkor. A becsapott kapúnak durranását az alvás alatt az én lelkem, mint lövést fogta fel. És most már állíthatom, hogy álmom első része a még nem egészen homályos képzetek társítása által, a második része pedig a hallási idegnek ingere és a lélek tudatlan felfogása által keletkezett.

Daczára annak, hogy az álom okát természetfölötti jeleneteknek tartották, mégis iparkodtak az álmok természetes okait kikutatni, és megkísérlették az álomról való ismereteket arra felhasználni, hogy mesterséges álmot idézzenek elő.

Igy pl. Schreiner a következő eseményt beszéli el : Egy visszautasított szerető, kit anyja is támogatott a leány megnyerésében, engedélyt kapott a leány anyjától, hogy saját nevét imádottja álma alatt annak fülébe sughatja. Nemsokára csodálatos változás történt a leánynál, a mennyiben kedveséhez szított és magát vele eljegyezte. Ezen rögtöni hangulat változásáról kérdeztetvén, azt felelte, hogy vőlegényét és mostani férjét élénk álmában kezdte szeretni.

Hogy valaki bizonyos három számot álmodjék, azt nagyon könnyen kieszközölhetnők ; de hogy épen ezen álmodott számok a lutriból kihuzassanak : sem a pszichológusoknak, sem az egyptomi álomfejtőknek kieszközölni nem sikerült.

Az álomnál és a gondolkodásnál a képzetek és az érzelmek

épen a hősök, kik szerepelnek. A képzetek jönnek és mennek, emelkednek és sülyednek bizonyos meghatározott törvények szerint, t. i. a visszaidézés és a társítás törvényei szerint. Igy pl. biztosan tudom, hogy a jelenlevő hölgyek és urak legnagyobb része, mihelyt e szavakat «Augusztus 20-ika» kimondom, azonnal Szt.-Istvánra vonatkozó képzeteket idéznek vissza tudatukba. Az álomnál csak az automatikus idegszervezet működik; a figyelem, az akarat, a tiszta öntudat hiányzik. Igen szépen mondja Adison: «Az álom az agy holdvilága», s Herbart: «Az álom a tiszta alanyi képzeteknek dramatizálása az alvás alatt».

Igen szerettem volna még az álommal rokonságban álló jelenetekről, u. m.: a részegségről, a halluczinációról, az alvajárásról, az elájulásról és az őrültségről beszélni, de attól tartok, hogy már eddig is visszaéltem t. hallgatóim türelmével.

Ép ezért be is fejezem felolvasásomat, még pedig azzal a kívánattal fejezem be, hogy t. hallgatóim kivételesen ma valami nagyon kellemeset álmodjanak, mi azonban a legközelebbi napokban be is teljesüljön, úgymint az én tegnapi álmom egy része teljesült.

Én t. i. tegnap azt álmodtam, hogy egy díszes társaság előtt felolvasást tartottam, mely általános tetszésben részesült. Az álom első része már valósult. Vajjon az álom második része is be fog-e teljesülni, ez nem az álom hatásától, hanem a t. hallgatóság szíves jóakaratától függ.

Lederer A.

GYÖRGY ALADÁRNÉ-EMBER KAROLINA EMLÉKEZETE.

Csak néhány hónap telt el azóta, hogy György Aladárné nemesen érző szíve fölött bezárult a sír . . . Még sajog a seb, melyet halála azok szívén ütött, kik lélekben közel állottak hozzá, kiket ő oly nagyon szeretett. Még viselik a gyászfátyolt a szülők, a férj, a gyermekek, — szívükben viselni fogják a gyászt az egész életen át. György Aladárnét nem lehet feledni azoknak, a kiket szeretett, nem szabad elfeledni azoknak, a kik nemes eszméit, törekvéseit, életét ismerték. De a tömeg, a nagy közönség hamar feled; György Aladárnét is kevesen emlegetik már ma. Maradjon fönn emlékezete legalább azok között, kik pályatársai voltak, kik vele együtt küzdöttek azért az eszméért, melynek neve: «A nők munkaképesítése». Mert György Aladárné szívvel-lélekkel híve volt ez eszmének, s emlékezésünkre már ezért is méltó; de küzdött is egész életén át ezért az eszméért s ezzel hálánkat is kiérdemelte.

György Aladárné azon kevesek közé tartozott, kik nemcsak lelkesülnek, hanem szóval és írásban kifejezést tudnak adni lelkesülésüknek, érzelmeiknek. Mintha ma is hallanám ajkáról e szavakat: «*Adjatok a nőnek ismeretet, s nem lesz hiú, kaczér és pazarló; adjatok a nőnek keresetet, s kevesebb lesz a családi boldogtalanság*».

Nem tudnám feledni e szavakat, bár ki mondta volna is; de nem tudom feledni így különösen azért, mert György Aladárné egész küzdelemmel teljes élete összefüggésben állott e mon-

dásával s az ő nemes törekvéseit semmivel sem lehetne jobban jellemezni, mint ez ajkairól ellesett életelvvel.

Ő nem tartozott azok közé a kiváltságosak közé, kiket a sors bőven lát el útravalóval, mikor az életbe kibocsátja. Az ismereteket, melyekkel kenyerét keresé, keserves fáradsággal, önerején szerezte meg s a munkát, melylyel önfentartását biztosítá, hosszú küzdelem után nyerhette csak el.

Egy drága kincset mégis nyert a sorstól. Jó családi nevelésben részesült. Szülői, a ma már hajlott korú Ember György furtai református lelkész és neje Békéssy Klára, mindent elkövettek, hogy lelkét, ha ismeretekben gazdaggá nem tehetik is, érzéseiben nemessé, akaratában erőssé, munkássá műveljék.

Nőnevelésügyi viszonyaink akkor még igen kedvezőtlenek voltak arra nézve, hogy vidéki szülők leányaikat magasabb míveltségben részesíthessék, azért Linának — így nevezték őt a családban — házon kívül való iskoláztatása nem is terjedt tovább néhány hónál, melyet egy debreczeni magán nevelő-intézetben töltött. Szellemességének s akaraterejének azonban már fiatal leánykorában sok jelét adta s csak is az teszi megfoghatóvá, hogy a sorsnak korán reázúduló csapásai alatt össze nem roskadt.

Alig volt 18 éves, mikor 1861 elején az ép oly mívelt, mint költői lelkű Illésy Györgyhöz ment nőül. Illésy Debreczenben szerény állású magán hivatalnok volt, de mint író és lapszerkesztő is jelentékeny munkásságot fejtett ki, s így keresete bőven fedezhette kicsiny családja szükségleteit. Mind a mellett saját hibáján kívül oly súlyos pénzzavarba jutott, mely vagyonát teljesen föl-emésztette. Ő maga kénytelen volt családjával együtt 1865-ben Budapestre költözködni, hol írói munkássága által remélte családját föntartani s hitelezőit kielégíteni. Dolgozott is emberfeletti erővel, de az a néhány év, mit neki a sors még élni engedett, reá és ifjú nejére is a keserű megpróbáltatások nehéz ideje volt.

Illésy nehéz beteg lett, s keresete csak szűken fedezte a kis család szükségleteit. Neje híven osztozott szenvedéseiben, munkájában. Mikor a férj nem birta már a munkát, a nő vette kezébe a

GYÖRGY ALADÁRNÉ.

tollat, s férje fekvő helye mellé térdepelve irta, mit annak láztól reszkető ajkairól ellesett. Megtagadtak maguktól minden nyugalmat, minden kényelmet, s még legszükségesebb bútoraiktól is megváltak, csakhogy hitelezőiket kielégíthessék. De mindez nem csüggesztette el őket; egymást biztatva, bátorítva nyugodtan, mosolyogva tűrték sorsukat. Csak egy aggodalom döbbentette meg gyakran mindenikük szivét — bár egymás előtt az aggodalmat titkolni igyekeztek — Illésy előrelátott halála. Ez aggodalom hatása alatt kétszeres szorgalommal dolgoztak, a férj hátramaradó családjáért, a nő két kis gyermekéért, Piroskáért és Zoltánért.

Illésy arra biztatta nejét, hogy az irodalom terén tegyen munkabíró tollával kisérletet. Nem sok biztatás kellett, hajlama, tehetségei ugyis az irodalomra utalák őt. Ez időben szerkeszté is Illésyné b. Egloffstein Emiliával a «Nők munkaköre» című lapot, azonban csak rövid ideig. S mivel mind a mellett, hogy Illésyné az utolsó években roppant sokat tanult, az irónői pálya igen kétes jövővel biztatá őket; azért állást igyekeztek teremteni Illésyné számára az országgyülési gyorsirók között.

Fontos lépés volt ez, mely ha sikerül, sokkal viszi előbbre a nők munkaképesítésének ügyét. Kétszeresen sajnálnunk kell azért, hogy az állást megszerezniök nem sikerült. Nem sikerült, pedig az e miatt támadt heves országgyülési vita alkalmával 1870-ben Deák Ferencz maga is szót emelt mellette. Kérésük visszautasítása bár mélyen sújtá, teljesen le nem veré őket.

Új munkakört kerestek, s azt a tanitónői pályán meg is találták. Úgy határozták, hogy Illésyné tanitónői oklevelet szerez, s nevelőintézetet nyit. Ezt azonban Illésy már nem érte meg; 1871 okt. 24-én meghalt.

Alig sírta el az özvegy az első fájdalom könyeit, törhetetlen erélye munkára sarkalá őt, lankadatlan szorgalommal tanult s 1872 szeptember havában letette a tanitónőképesítő vizsgálatot. Ez alkalommal ismerkedett meg Zirzen Jankával, kivel egész életében benső barátságban maradt. A szerzett oklevélnek azonban nem vette azonnal hasznát. 1872-ben és 1873-ban az országos

nőiparegyletnek volt fizetéses titkára. Ez állásában fordítá figyelmét, munkásságát mindinkább a női munkaképesítés ügyének emelésére. Hogy törekvéseiben szűkkeblű támogatásra talál, arról saját szomorú tapasztalatai nyomán eleget tudott. De épen ezek a szomorú tapasztalatok vezették őt a helyes útra, melyen haladnia kell, hogy czélt érhessen. Belátta, hogy előbb azokra a keresetforrásokra kell éretté tenni a nőt, melyet hazai viszonyaink a nő előtt eddig is önkényt megnyitottak. Jövedelmezőbbé kell tenni a munkát azáltal, hogy annak tökéletesebb előállítására tanítjuk meg a nőt; képesíteni kell arra, mire természetszerű hivatása is leginkább utalja: a tanítónői pályára; s csak lassan-lassan lehet és kell új meg új tért nyitni meg munkásságuknak; oly mértékben a mint a közvélemény idegenkedését megtörni sikerült, s a mint a női munkaerőre szükség mutatkozik.

Ez irányú törekvéseiben hű támogatóra talált második férjében György Aladárban, kivel 1872. nov. 6-án kelt egybe. E házasságától kezdődik életének nyugodtabb időszaka, bár a munkához szokott nő pihenni a szó teljes értelmében többé nem tudott. Pedig pihenésre mindinkább több szüksége lett volna. Megfeszített munkássága s a kiállott szenvedések veszedelmes betegség csíráját fejtették ki benne, mely lassú fejlődésével tett-erejét lassan, de kérlelhetetlenül emészteni kezdé.

Pedig nyilvános szereplése voltaképen csak ezután vette kezdetét.

1874 elején az országos nőiparegylet azon tanévben megnyilt iskolájában kezdett tanítani; s ugyanott 1876 őszétől kezdve az igazgatói állást foglalta el. Mint emelkedett vezetése alatt az iskola egyszerű felső leányiskolából ipar-tanítóképezdévé, nem vázolom bővebben e helyen. Az országos nőipar-egylet évkönyveiben részletes jelentéseket olvashattunk erről. Az ipartanítónő-képezdét 1880. év nyarán leginkább pénzügyi tekintetek miatt beszüntette ugyan az egyesület; de az «ipartanítónőképezde» rövid fönnállási ideje alatt minden napon tanúságot tett Györgyné fáradhatatlanságáról, buzgalmáról, szakszerű képzettségéről. Ezt a szakszerű képzettséget annyi hivatalos munkája közben meg-

szerezni óriási erőfeszítésébe került; s a megerőltetés amugy is gyönge egészségét végképen megrongálta.

Ez kényszeríté őt, hogy az egyesületi iskola igazgatásáról 1880. év őszén lemondjon s a nyilvános tanitói működéstől végkép visszavonuljon.

Igazi pihenésre még most sem gondolt. Magán nőipariskolát nyitott, remélve, hogy erejét itt, fölserdült leánya Piroska segítségével kimélheti. Piroskában hű és ügyes segítő társra akadt; de lankadó erejét nem birta többé visszaszerezni. Mintha közeledni érezte volna halálát, 1881-ben Zirzen Jankát kereste fel, s leányát, halála esetére az ő anyai gondjaira bizta. Sejtelme nem is csalta meg; rövid egy évet élt még, s azután . . . hosszú pihenésre távozott . . .

Munkásságáról nem adhatunk teljes képet, ha írói munkásságáról meg nem emlékezünk. A tollat legnagyobb elfoglaltsága közepett sem pihentette egészen. Önálló irodalmi műve ugyan — kivéve egy franciából fordított ifjusági regényt — nem maradt fönn; de felemelte szavát minden alkalommal, ha a nők keresetképessége, vagy a nőnevelésügy fontosabb kérdései kerültek napirendre. Dolgozott egy nagyobb munkáján is: egy női kézimunkákra vonatkozó kézikönyvön, de ebből — leginkább betegsége miatt — csak részletek jelentek meg. Munkatársa volt azonban a Dolinai Gyula által szerkesztett «Lányok Lapjá»-nak, több pedagogiai folyóiratnak s köztük a «Nemzeti Nőnevelés»-nek is. Stilusát jellemezte az az erélyes hang, mely egyéniségének kinyomata volt. Olvasóink bizonyára emlékeznek még arra a lelkes czikkecskére, melyben a férjhez ment tanítónők jogait védte folyóiratunk 1881-iki 4-ik füzetében. «Félreértés nélkül hozzászólhatok, — írá — *mert feleség, családanya, háziasszony és tanítónő is vagyok.*» S valóban, példás feleségnek, családanyának, háziasszonynak ismerte őt mindenki. Bámulnunk kell, hogy sok oldalú elfoglaltsága mellett is oly gondos nevelésben tudta részesíteni gyermekeit. Leányát, Piroskát szép reményekre jogosító írónővé képezte; s józan nevelési elveit mi sem jellemzi inkább, mint hogy leányát az élet küzdelmeire kellőképen előkészítendő, írói egyéniségének

kifejlesztése mellett, ép oly háziassá és munkássá nevelte, mint a mily ügyes ipartanitónővé képezte. . .

De nem rajzoljuk a képet tovább, s nem kisértjük meg leírni, mit birt és mit vesztett benne családja. Visszaemlékezve, így is elfogódott kebellel szemléljük, hogy a nőnevelésügy munkásai sorában távozása óta betöltetlen hézag áll. Megdöbbenéssel tekintünk körül s míg könyes szemmel tőle búcsuzunk, aggódva kérdjük: «Vajh, ki áll helyébe!»

Sebestyénné Stetina Ilona.

A KAUCSUK.

Alig van ember, ki egyszer-máskor bámulattal ne szemlélte volna azon szerves anyagok sokféleségét, melyek a növényvilág titkos műhelyeiben készülnek és részint színben és illatban, részint a növény egyéb sajátságaiban azon rendkívüli változatosságot idézik elő, melyet minden lépten-nyomon van alkalmunk tapasztalni. A virágok színpompájukat a különböző festőanyagoknak köszönhetik, az illatot pedig az illó olajok egész légiója kölcsönzi a szagos növényeknek.

A chlorofil, a növényország legelterjedtebb festőanyaga, mely a növények általános zöld színét okozza, apró gömbölyded testecskék alakjában van jelen a növények száraiban és leveleiben, a hol a nap világossága és melegsége kifejlesztette.

Ha a növényeket behatóbban vizsgáljuk, majd mindenikben más-más anyagokra bukkanunk, melyek kivétel nélkül abban a kis titkos laboratóriumban készültek, melyről még emberi elme nem volt képes magának felvilágosítást szerezni. Ilyen növényi készítmények pld. a czukor, keményítő, olajak, savak, gyanták és egész sorozata azon talányos vegyületeknek, melyek majd mint mérgek halálos rombolást képesek okozni az állati testben, majd mint hathatós gyógyszerek valódi áldásai a gyakran betegeskedő emberiségnek. De vannak még számos egyéb vegyületek is a növényekben, melyeknek puszta felsorolása csak a türelem rovására történnék; czélszerűbb lesz azért a sok közül csupán egyet tüzetesebb figyelmünkre méltatni, hogy némileg tájékozva legyünk, mily

* L. Dr. Winkelmann J. «Kautschuk und Gutta-Percha» című értekezését.

rendkívüli hasznot és kényelmet képes az ember találékonysága csak egyetlen egy anyagból is teremteni, melyet a növényország készítményei közt fedezett fel.

Ilyen becses anyag a többek közt a *kaucsuk*, vagy más néven a *rugalmas gyanta*, melynek elterjedéséről, előállításáról, történetéről és ipari feldolgozásáról ez alkalommal kivánok egy pár szóval röviden megemlékezni.

Van a legelőknek egy általánosan elterjedt és ismert növény családja, melyet az emberek kikerülnek, a marha nem érint, holott a fűvet köröskörül lelegeli, sőt még a forró napsugarak is bántatlanul hagynak a legnagyobb kánikula idején, mikor a többi fűnemű növény száraz avarrá zsugorodik össze, mikor még a fák levelei is összetöpörödnek.

Ezen megvetett, kikerült, félt növény *a fütej (Euphorbia)*, mely annyira közönséges gyom, hogy uton, útfélen bő alkalmunk van vele megismerkedni.

Ha a fűtejet leszakítjúk, pár másodpercz alatt sűrű tejnedv mutatkozik a törési helyen, tökéletesen olyan kinézésű mint a tehéntej, hanem közelebbről megvizsgálva attól ugyancsak eltérő tulajdonságokkal dicsekszik. Már kisebb mennyiség égő, viszkető érzést okoz a bőrön, sőt nagyobb mértékben lobot is képes előidézni, a mi esetleg, ha a gyomorban történik, veszedelmessé is válhat. Ez az oka, a miért semmiféle barom meg nem eszi, bármily éhes legyen is külömben.

Hasonló tejnedve nagyon sok növénynek van, különösen a forró égövi növények közt, hol némelyikét italul használják, némelyikét pedig mint halált hozó mérget kerülik. Ilyen veszedelmes tejnedve van az amerikai Hippomane manicellának, vagy manzanillafának, melyhez annyi mesés megtörtént és meg nem történt esemény van fűzve a benszülöttek mondáiban és a műkedvelő európai utazók úti emlékeiben.

Nálunk is van, az euphorbiákon kívül, több tejnedvvel biró növény, minő pld. a *mák*, *mérges saláta*, vagy az eléggé ismert *fecskefű (Chelidonium maius)*, melyből, ha letörjük, a levegőn gyorsan sötétsárgára váló tejnedv folyik ki.

De térjünk vissza a fűtejhez.

Ha valamelyik euphorbiákhoz tartozó növény tejnedvét górcső alatt figyelmesen vizsgáljuk, számos apró, gömbölyded testecskéket látunk benne, melyek mint a vértestecskék a vérben, vagy vajgolyócskák a tejben, a növény tejnedvében szabadon uszkálnak. Ha most a tejnedvet megszárítjuk, a testecskék összetömörülnek és egy kitünő rugalmasságú anyagot az ismeretes *kaucsukot* képezik.

Hasonlíthatatlanúl nagyobb mennyiségben van azonban a kaucsuk a tropikus vidékek egyes fáinak tejnedvében, melyek Ázsiában, részben Afrikában, de különösen Amerikában eddig mintegy 30 fajban ismeretesek és részint az euphorbiák, részint az artocarpeák és apocyneák családjához tartoznak.

Legnevezetesebb közülök a *Siphonia elastica* és a *S. brasiliensis*, melyek megaludt tejnedvéből Braziliában, Guayanában és Peruban, továbbá a *Ficus elastica*, melyből Kelet-Indiában nyerik nagyobb mennyiségben a kaucsukot.

A kaucsuk-növények roppant kiterjedésű erdőket képeznek Közép-Amerikában, melyek azonban, ha a kormány nem intézkedik, a kaucsuktermelő indiánok által lassanként kiirtatnak. Assamban a *Ficus elastica* 10.000 □ mfldnyi területet borít be, Közép-Amerikában a *Siphonia*, mint már említettük is, hatalmas erdőségeket képez; az indiai szigettengeren pedig az *Urceola elastica* tenyészik bőségesen, mely oly gyorsan nő és kúsz, hogy némelyek szerint 5 év alatt 70—75 méter hosszú és 80 cm. vastag is lesz és belőle, a nélkül, hogy a lékeléssel a növénynek ártanának, mintegy 25—30 kgr. kaucsukot nyerhetnek.

A Siphonia elastica hatalmas, 16—20 m. magas fa hármas, visszásan tojásdad alakú levelekkel és apró, bugákat képező virágcsoportokkal. A törzs átmérője 70 cm.-nél nagyobb nem igen lesz, de az ágak 12 méternyire is kinyúlnak és terjedelmes lombsátort képeznek. Ezen fa tejnedve k. b. 30% kaucsukot tartalmaz és egész Braziliában és Guayanában el van terjedve. A *S. brasiliensis*, vagy *Jacio*, mint hazája földén nevezik, még nagyobbra nő, mert gyakran eléri a 25—32 méternyi magasságot. Különösen

a nedves, mocsáros és hűvös erdőségeket szereti; nagy mennyiségben nő keleti Braziliában és az Orinocó folyam vidékén, az Amazon környékén ellenben már kiveszőfélben van.

A tejnedv összegyüjtése soha nem történik a virágzás korszakában; Braziliában juniustól deczemberig, az Orinocó felső vidékein és Rió Negróban pedig rendesen februártól októberig.

SIPHONIA ELASTICA.

A gyüjtési eljárás minden kaucsuk-növénynél majdnem ugyanaz. A törzset a földtől bizonyos távolságban körös körül bevágják, azután még ezen körbevágástól is több kisebb rézsútos metszést tesznek, melyekből a kifolyó tejnedvet agyag- vagy bambusznád-

csövön keresztül nagy, öblös tökhéjakba, vagy hasonló terjedelmes edényekbe folyatják. Most a fehér tejfelszerű folyadékban botra erősített, többnyire palaczk alakú fa-, vagy agyagmintát mártanak, azután gyors szárítás szempontjából némely pálma diószerű gyümölcséből rakott tűz fölött megfüstölik, mi által az eredetileg világos színű kaucsuk sötétbarna, sőt fekete színt vesz fel.

Ha a bevonat megszáradt, újra bemártják és újra füstölik; e két műveletet mindaddig ismétlik, míg a kaucsukréteg 2—5 cm. vastag nem lesz. Ekkor, ha az alak fából volt készítve, a kaucsukréteget felhasítják és úgy szabadítják meg a mintától, ha pedig agyagból volt, egyszerűen kiverik belőle és vízzel kiöblítik. Hasonló módon állították elő régebben Uj-Granadában a kaucsuk-czipőket, hol mintául többnyire nedves agyaggal telt harisnyát használtak.

A fent leírt módon előállított kaucsuk, mely planchanak, vagy szine után négerfejnek neveztetik, állítólag a legjobb minőségű és ezen alakban szállítják a külömböző gyárak számára, ámbár jelenleg csupán Para állítja elő palaczk alakban a kaucsukot, melyet nem ritkán a kaucsuk nyers tejnedvével töltenek meg.

A táblás kaucsuk úgy készül, hogy a tejnedvet deszkákra folyatják, ezután a fentebbi módon megfüstölve rétegenkint vastagítják és ha elérte a kellő vastagságot, a deszkától eltávolítják.

Brazilia mellett Középamerika termeli a legnagyobb mennyiségű kaucsukot. Az *artocarpeákhoz* tartozó *ulé-fa*, vagy mint a musquito-indiánok nevezik a *tassa* egész Középamerikán keresztül Peruig sűrű, áthathatatlan erdőségeket képez, hol egyes vállalkozók által felfogadott gyüjtők, ulerosz-ok által csapoltatik. Ugyanitt szokás a kaucsukot a *achuca* nevű kúszó növény nedvével kiválasztani. E czélból az *achucát* (tartozik az apacyneák rendébe) darabokra vagdalják, összekötik csomócskákba, azután botokkal jól elverik, végre vízben kiáztatják. A folyadékból, kendőn át megszürve, minden 5 liter tejnedvhez $^1/_2$ litert öntenek és többnyire czink kannában egymással jól összekeverik. A barnás folyadékból a gumi csakhamar kiválik, melyet azután kézzel összenyomkodnak és deszkán nyújtófával 1 cm. vastag lepényekké

hengereznek ki. Az így nyert kaucsuk-táblát 14 napig a levegőn szárítják, mely idő alatt súlyából elveszt bizonyos mennyiséget.

A mely vidéken az *achuca* hiányzik, a kaucsukfa tejnedvét 2 rész vízzel keverik és 12 órai állás után a vizet leszűrve, a kiválott, cseppet sem szeszélyes természetű gumi társaságot megszárítják.

Columbiában egy kicsit fáradságosabb a kaucsuk termelése, mert az előállítás fáradalmai mellett még az indiánokra is kell felügyelniök, kik a kaucsukgyüjtőkre nagyon gyakran ráütnek.

A forró évszakok kezdetén egész munkáscsoportok egyesülnek, hogy az indiánok háborgatásainak annál jobban ellentállhassanak, sőt jarizai kereskedők, kik a k. kereskedést kizárólag a kezükben tartják, még katonákat is állítanak ki az általuk felfogadott munkások védelmére.

A kereskedők rendesen szerződésben kötelezik magukat, hogy a munkásokat étellel, ruházattal s más aprósággal ellátják, azonfelül tartoznak a hátrahagyott családot is a legszükségesebbekkel ellátni. Miután a munkás nép nagyon rá van hagyva egyes kereskedők önkényére, csak a rendkívül rákényszerült, eliszákosodott félig vad emberek vállalkoznak a k. tej gyüjtésére. Az összegyüjtött csapat baltával és késekkel felszerelve utat tör magának az erdőben, ha pedig olyan helyre talál, hol elegendő számú k. fa nő és víz is van közelben, azonnal megállapodik. Közönségesen a szabad ég alatt tanyáznak, vagy pedig pálmalevelekből tákolnak össze maguknak valamely kezdetleges gunyhót.

Ha a munkások meglehetős mennyiségű kaucsukot gyüjtöttek össze, hazatérnek és munkájak eredményével beszámolnak, mikor pedig a beszállított kaucsuk elfogyott, új mennyiség gyüjtése végett ismét az erdőkbe vonulnak. Pénzt ritkán kapnak munkájokért a kereskedőktől, hanem szeszes italokat, nevezetesen pálinkát, ételt, némi ruházatot, különböző csecsebecséket és más kevés értékű dolgokat.

Legjelentékenyebb kaucsuktermelő világrész tehát, a mint láttuk, Amerika, de Kelet-Indiában is meglehetős mennyiségű

kaucsuknövény található, nevezetesen a *Ficus elastica*, melyről már volt szó és az *Urceola elastica* Assam, Sumatra és Jávában, honnan a nyers kaucsuk nagy formátlan buczkókban, sőt néha bálványok alakjában jut Európába. Afrika is szolgáltat csekély mennyiségű kaucsukot, mely részint némely kenyérfa, részint Madagaszkarban a *Vachea gumifera* tejnedvében fordul elő. Különben ilyen kaucsuktartalmú növények meglehetősen el vannak Afrikában terjedve, de termelésük oly annyira el van hanyagolva, hogy az afrikai kaucsuk minőségéről, nem különben magáról az ott előforduló kaucsuknövényekről alig tudhatni valami bizonyosat.

Az első, ki a kaucsukat Európában bemutatta, egy tudós franczia utazó La Condamine volt, ki Braziliában és Peruban tett utazásából hozott magával egyes darabokat és 1755-ben a franczia tudományos akadémiában egy emlékiratot nyújtott be, melyben a «guayanai kaucsuk» tulajdonságait leírja, és felhívja a figyelmet ezen új, talán értekesíthető, rugalmas anyagra. Az iratnak kevés haszna volt, sőt még azon értekezések sem ébresztettek a kaucsuk iránt különös figyelmet, melyeket Macquer és Aublet de Petit Thouars 1768-ban adtak be. A szerény kinézésű, igénytelen kaucsukból nem sokat néztek ki és jó darabig azon anyagok közé sorolták, melyeknek csak mint ritkaságoknak, vagy értéktelen játékszereknek csupán kegyelemből szoktak a gyüjteményekben egy kis helyet szorítani.

Egyszer azután valaki azt a tulajdonságot fedezte fel benne, hogy az író-ónnal huzott vonásokat kidörzsöli a papirosból. Ez természetesen nem nagyon sok volt, de még is szerzett a szegény félreismert kaucsuknak Európában egy kis polgárjogot. Ettől az időtől fogva «india rubber» név alatt minden évben szállítottak csekély mennyiséget Angolországba, hogy a rajzokat megszabadítsák a hibás vonások nyomaitól.

A mult század végén Párisban megpróbáltak belőle sebészeti kötelékeket, szíjakat, ponyvákat és csöveket készíteni, mely utóbbiakat Grassart chemiai czélokra használt fel, sőt egy élelmes angol, Mackintosh köpenyegeket is készített belőle, melyeket a feltaláló neve után neveztek el. Ámde nem soká örülhetett kau-

csuk névrokonainak, mert a kaucsuk hidegben megkeményedett, elvesztette rugalmasságát, melegben pedig összetapadt. Mackintosh köpenyegeit kezdték elhanyagolni, utoljára pedig már senkinek sem kellettek.

Ilyen formán jártak a többi kaucsukból készült tárgyakkal is. Valóban, a kaucsukra azon sors látszott elhatározva lenni, hogy az iparban végleg csak olyan alárendelt szerepet játszon, mert kellemetlen szagát, még ha elnézzük is hőmérsékleti változásait, semmi módon sem lehet előnyére számítani.

Végre 1815-ben feltalálták a kaucsuk vulkánozását.

Ha a kaucsuk egy időre olvasztott kénbe mártatik, magába veszi a kén egy részét és ez által egy sárgás színű, az előbbinél még rugalmasabb anyaggá, vulkánozott kaucsukká változik. Más mód szerint a vulkánozás úgy történik, hogy mind a kaucsukot, mind a ként bizonyos hőfokra melegítve, 10—20% ként számítva, gyúrás és dagasztás által összekeverik, vagy hengerek közt felváltva addig nyujtják, majd összehajtogatják, azután ismét kinyújtják, míg a tömeg egészen egyneműnek nem látszik. Gyakran tesznek még a kénezett kaucsukhoz krétát, ólomfehéret, antimonkéneget, kienruszt sat. részint a színezés végett, részint hogy a kaucsuk fajsúlyát nagyobbítsák.

A vulkánozás, vagy kénezés következtében a kaucsuk a hidegben is rugalmas marad, a melegben nem lágyúl meg, rendes oldószereiben változatlan marad, sőt még nagyobb nyomásoknak is ellent képes állani. Így tehát olyan anyaggá vált, melynek különböző módosulatait rövid, pár évtized alatt a tudományban, iparban, háztartásban sat. a leghasznosabb, legszükségesebb eszközök és tárgyak készítésére használhatták fel.

A vulkánozás tehát, a mint láttuk, ugyancsak nevezetes találmány volt és a kaucsuk történetében fontos korszaknak alapította meg kezdetét. Volt is vitatkozás fölötte, hogy kinek a dicsősége hát, hogy a kaucsuk, melyet eddig semmire sem néztek, egyszeriben az ipari alkalmazás terén a legnevezetesebb anyagok sorában foglalhat helyet. Három nemzet nem bírt rajta megegyezni. Az angolok azt mondták, hogy *Hancock* volt, az ameri-

kaiak Mr. *Goodyear*-nak tulajdonították, a németek végre meg voltak győződve, hogy az egész dicsőség osztatlanúl *Lüdersdorffot* illeti, ha bár a másik kettő készítményeivel olyan feltünést okoz is az egész világon.

Általában *Hancock Tamást* tartják a vulkánozás első feltalálójának, sőt még egy komoly német tudós is önzetlenül őt nevezi meg munkájában és Lüdersdorffot fel sem említi.

Annyi bizonyos, hogy Hancock és Goodyear voltak az elsők, kik különösen a negyvenes években nagyban kimutatták a vulkánozott kaucsuk gyakorlati hasznavehetőségét.

Goodyear Newhavenben (Connecticut) nagyszerű gyárat rendezett be, melyben az új iparágnak hatalmas lendületet adott, különösen akkor, mikor a tülkösített kaucsukat vagy ebonitot feltalálta.

Az ebonit (ebony = ébenfa) színe fénylő fekete, sűrű barnás vonalakkal, rugalmas és felmelegítve tetszés szerinti alakba idomítható. Az ebonitból készült tárgyak úgy néznek ki, mintha szarúból vagy fekete fából lennének készítve. Rendesen több ként tartalmaz mint a vulkánozott kaucsuk és a rugalmasság erősítése végett gyantát, aszfaltot és más hasonló anyagot kevernek magasabb hőfoknál hozzá.

Az ebonitból sétapálczákat, gombokat, fésűket, hajtűket, villamossághoz tartozó készülékeket, sőt ékszereket is készítenek. Újabban Franczia országban bizonyos tengeri növényekből nyert szénből, kénből és kaucsukból, melyekhez még más anyagokat is kevernek, oly fajtáját állitották elő az ebonitnak, mely egészen olyan kemény mint az ébenfa és épen úgy fényezhető is.

Az 1852-ik évben *Goodeyar*, a londoni kristálypalotában rendezett kiállításon hihetetlen sokféleségben mutatta be saját gyártmányú kaucsuk-tárgyait. Még nagyobb feltünést keltett 1855-ben Párisban, a hol czipőket, köpenyeket, tűzoltók és búvárok számára vízálló ruhadarabokat, kárpitokat, csónakokat, hintókba ruganyos gyűrűket, külömböző bútorokat, nyerget, lószerszámot, hordócsapokat, hajtószíjakat és egyéb géprészeket, kardtokokat tölténytáskát, kannákat, nap- és esőernyőket, imitált

halcsontot a fűzőkbe, gombokat, tartós és hajlékony szemüvegkereteket, kés- és villanyeleket sat. sat. állított ki. Ugyanott volt egy könyv is látható, mely Goodyear gyáráról és találmányairól nyújtott tájékozást. A könyv lapjai finom kaucsuk lemezekből állottak és az egész kaucsukba volt kötve.

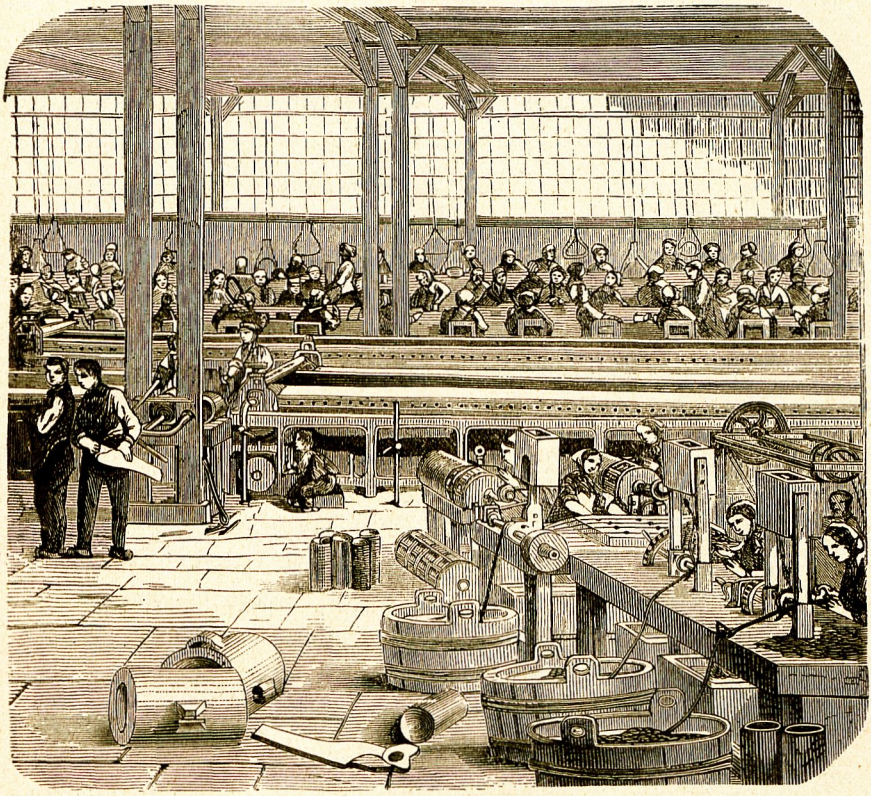

KAUCSUK-GYÁR.

Már ez a két kiállítás is eléggé szemlélhetővé tette az anyag rendkívüli alkalmazhatóságát, de azóta még nagyobb számban növekedtek a találmányok ezen a téren, a mint a nem rég tartott bécsi, philadelphiai és párisi világtárlatok eléggé bizonyították. Oly nagy volt itt a kiállított kaucsuk-tárgyak közt a változatosság,

hogy csupán felsorolásuk is majdnem a lehetetlenségek sorába tartozik. Ezen tárlatokon számtalan sebészeti eszköz, hajóvértező lemezek, vasúti ütközők, patkók, csövek, bábfejek, különböző játékszerek, ostorok, kerékabrincsok, tálak és poharak, sőt szőnyegek, vánkosok, derékaljak, óralánczok, hangszerek, mint pld furulyák, klarinétok sat. is voltak láthatók.

Kaucsuk-vulkánozó találmányára Goodyear nem vett magának Európában szabadalmat, a mit azután Hancock biztosított magának saját vulkánozó eljárásával Angolországban.

A kaucsuk gyár és saját találmányai Goodyearnak fejedelmi vagyont szereztek. Az ő gyárán kívül engedelmével még 22 kaucsukgyár állíttatott fel, melyekben évenkint 5 millió font anyagot dolgoztak föl.

Francziaország számára Marey vette meg a szabadalmat és 7 gyárban indította meg a munkát. Németországban jelentékeny gyára van, különösen gumiczipőkre, Aubert Gerardnak Harburgban; tekintélyes kaucsukgyárak vannak még Berlinben, Kölnben, Drezdában és Boroszlóban, Ausztriában pedig Bécsben és Prágában.

Hogy mily óriási lendületet nyert alig 25 év alatt a kaucsukipar, arról némi fogalmat szerezhetünk, ha tekintetbe veszszük azon nagy mennyiségű nyers kaucsukot, melyet csupán az európai gyárak feldolgoznak. Ezelőtt 25 évvel alig tett az évi behozatal 5000 mázsát, mely mennyiség azóta meghúszszorosodott. Tájékozásul nézzünk meg egy pár statisztikai adatot, mely részben a kaucsuktermelésről, részben az amerikai és európai gyárak fogyasztásáról nyújt némi felvilágosítást és a melyet Winkelmann állított össze lelkiismeretes, német alapossággal.

A kivitel Braziliában, hol a kaucsuktermelés különösen Parában konczentrálódik, csupán az Amazon vidékéről évenkint 16,000 mázsa, az egész országból pedig 128,000 mázsa, mi mellett nem szabad felednünk, hogy a mennyiség és érték évről évre rohamosan emelkednek.

A többek közt Braziliában a kivitel volt:

1865-ben	82,292	mázsa	2.646,024 tallér értekben.
1866-ban	93,149	»	3.681,235 » »
1867-ben	96,374	»	3.958,274 » »
1868-ban	107,192	»	5.335,700 » »
1869-ben	116,913	»	6.465,814 » »

Az egész föld kerekségén évenkint körülbelöl 120,000 mmázsát termelnek, melyből Parára esik 60,000, Jávára 35,000 Guatemalára, Carthagenára 23,000, Új-Granada és Afrikára mintegy 2000 mmázsa.

Általában legtöbb kaucsukat dolgoznak fel Éjszakamerikában, évenkint 35,000 mmázsát. Anglia 35,000, Francziaország 25,000 Németország Ausztriával szintén 25,000 mmázsát.

A termelők ritkán tisztítják a kaucsukat, az rendesen tisztátalan állapotbun kerül a gyárakba, hol mielőtt feldolgoznák, alapos tisztítás alá fogják, azután hogy a feldolgozásra alkalmassá váljék, különböző eljárás szerint gyúrják, keverik és idomítják.

A szegény kaucsuk, mielőtt valamely köpeny, czipő, vagy szelencze alakjában előttünk megjelenhetne, ezerféle tortúrán és viszontagságon kénytelen keresztül menni.

Először is egy *tépőgépben*, melyben érdes, fogas vashengerek különböző gyorsasággal forognak, állandó vízsugár locsolása mellett kinyújtják, megtépik, majd ismét vékony lappá hengerezik ki. De ez még nem elég, hanem ugyanezen eljárást ismétlik ötször, hatszor, sőt többször is, míg csak a gyanta kellőképen ki nincs mosva és öblögetve, a mikor azután a számtalanszor átlyuggatott, durva, érdes kinézésű kaucsuklemezeket szellős helyen megszárítják. Innen sorsa a *gyúrógépbe* viszi, hol fogas hengerek és dagasztók működése alatt zúzás és keverés által 70—80 foknyi hőségben sűrű, egyenletes tömeggé áll össze. A gépet eleinte fűteni kell, de később a kaucsuk magától kimelegszik és feleslegessé teszi a további hevítést. A gyúrás által nyert tömeget hengerek közt meglapítják, mi által egyenlő vastagságú lemezekké sajtolódnak. A nyert lemezeket már fel lehet használni, belőle készítik a k.

szalagokat és fonalakat, melyeket azután sokféleképen dolgoznak fel.

A szalag és szíj vágása úgy történik, hogy a lemezeket tetőirányos henger köré csavarják, azután egy arra való hajtó készülék segélyével nedves körfűrészszel kellő szélességben összefüggő szalagokká elvagdalják. Ugyan így készítik a k. fonalat is, melyet feldolgozása előtt mészporral hintenek be, mert frismetszésű lapjai könnyen összetapadnának.

A fonálvágó eljárásnál gyakoriabb a fonálsajtoló eljárás. A megtisztított kaucsukot összevagdalják, azután czinpalaczkokban 5% borszesz tartalmú szénszulfiddal leöntik. A palaczkot szorosan lezárjuk és a kaucsuk fél napi állás után lágy tésztává duzzad fel. A fonál készítése úgy történik, hogy a tésztát olyan sajtócsavarral ellátott álló hengerbe teszik, melynek feneke apró kerek lyukakkal van ellátva. Ha a sajtó dugattyúja működésbe jön, lenyomulásánál a kaucsuk hengeres fonalak alakjában nyomul ki a nyílásokon. A fonalakat végtelen posztó vezeti egy dróthálózat felé, hol agyagporral hintetnek be. A fonalak vastagsága rendesen 1 milliméter és a vékonyabbakat ezekből állítják elő nyújtás által; előbb megmelegítik, azután dobokra feszesen feltekerik és kiállítják a hidegre.

Ezen fonalakból készítik a nadrágtartókat, öveket, harisnyakötőket és más rugalmas szöveteket. A kifeszített fonalat pamuttal, gyapjúval, vagy selyemmel megszövik, azután felmelegítik, mire a kaucsuk nyújtás által elveszített rugalmassága visszatér, a szövetet összehúzza és olyan alakba hozza, a milyennek rendesen a rugalmas szöveteket ismerjük.

A ruhadarabok vízhatlanná tétele is a k. segélyével érhető el a legczélszerűebben, bár más anyagok is, mint pl. a paraffin, viasz, olajfirnisz stb. használtattak erre a czélra.

A kaucsukot étherben, benzinben, vagy szénszulfidban feloldják, azután a szövetdarabokat bele áztatják. Így készülnek a vízmentes buvár-öltönyök, köpenyegek, nyerges-munkák, utazótáskák, sátorfedő ponyvák, lótakarók stb. Más mód szerint a kelmét mindkét oldalán vékony k. réteggel vonják be, azután erősen

ráhengerezik, vagy pedig egy újabb szerkezetű géppel teregetik szét a szöveten a megduzzadt kaucsuk-tésztát.

Legelső hasznos czikke volt a kaucsuk-iparnak a gumilábbelik készítése. Ma már egész gyárak foglalkoznak vele, és elárasztják a világot vízhatlan, védő sárczipőkkel. A czipőket legtöbb gyárban úgy készítik, hogy a kaucsukot súlyának kétszeresével kénvirággal, krétával, korommal stb. összekeverve lemezekké hengerezik. Ekkor a czipő alakját minta után kiszabják és miután a keverék meglehetősen ragadós, kaptákon a talppal együtt összeragasztják. Az összeállított czipőt k. firniszszel bekenik és még a kaptán vulkánozzák.

Még a hulladékok sem vesznek a kaucsuk-iparban kárba. Előadási termekben, templomokban, vagy magánházak előszobáiban gyakran látunk valami egyöntetű anyagból szürkés, domborúan mintázott szőnyegeket, melyek elnyelik a léptek neszét és soha át nem nedvesednek. Még a tisztításuk is nagyon könnyen megy, mert egy darab nedves szivacscsal vagy rongygyal rövid idő alatt minden szennytől meg lehet tisztogatni. Ezen kitünő szőnyegek is a kaucsuk-ipar terményei.

Összegyüjtik a parafa-hulladékokat, a fel nem használt kaucsuk-darabokat és a kaucsukhoz rokon guttaperchával, finomra őrölik és jól összedagasztják, hogy bensőleg összekeveredjenek; az így nyert tömeget azután mintázott hengerek közt erős nyomás alatt kihengerezik. Csupán a deptfordi gyárosok *Taylor* és *Harry*, kik a találmányt először értékesítették, évenkint mintegy 6000 mázsa parafa-hulladékot használnak fel ilyen szőnyegek gyártására.

Újabban Angliában kaucsuk-szivacsot találtak fel, oly likacsos, könnyű anyagot, mely mint a tengeri szivacs a vizet nagy menynyiségben magába szívja és lágyságánál fogva mindenhez odatapad, mi által mint tisztító eszköz, a használatra rendkívül alkalmassá válik.

Hogy a kaucsuk-ipar már napjainkban is mily nagy jelentőségű, arról bizonyságot szolgáltat az, hogy pótlására már mesterséges anyagot is állítottak elő gyapotmagolaj-, kőszénkátrány- és

kénből, mely 160° C. melegnek több órán át kitéve, tulajdonságaira nézve hasonlóvá válik a kaucsukhoz.

Mai napság már talán nem is nélkülözhetnők a kaucsukot sem a közönséges életben, sem a tudományokban.

Tömérdek házi eszközt, mindenféle edényt, kés- és villanyeleket, szelenczéket, dugókat, kocsi- és lószerszámokat, vasuti ütközőket, csolnakokat, bútorokat stb. készítenek a kaucsukból. A gyermekek legkedveltebb játékszereit: léggel töltött, sipoló bábokat és madarakat, apró hangszereket, lapdákat, izgó-mozgó kigyókat, könnyű karikákat pálczákkal és más ezerféle apróságot készítenek ezen anyagból. Sőt, ha hozzá juthatnak, a gyermekek maguk is alkotnak gumiból játékszereket. Kifejtik az elhasznált harisnyakötőkből, vagy más rugalmas szövetből a gumiszálakat, különböző hosszúságban és feszességben kifeszítik valamely deszkácskán és készen van egy sajátságos húros hangszer, mely a kis találékony elmének nagyobb örömöt okoz, mint a legdíszesebb játékszer.

Még fegyvereket is képesek ezen elhasznált gumifonalakból készíteni, valóságos gumipuskákat, természetesen lőpor és tűzszerszám nélkül. E czélból, hogy a rugalmasságot növeljék, több szálat vesznek egybe, azután egy kétágú fácska végeire ráerősítenek egy-egy ilyen gumifonál pamatot, a pamatok másik, szabadon maradt véget pedig valami bőrdarabkával kötik egybe, melybe a kiröpítendő kavicsot helyezik és a félelmetes puska készen van.

Különösen kisebb városokban gyakran látni, rendesen a normális iskolákat járó és kerülő kis nimródokat, kik apró kavicsokkal megrakodva a kertek növényei mellett lesnek az apró madarakra, melyek, különösen, ha a kavics fejbe találja őket, azonnal élettelenül esnek le. Ha több gumiszálat kötnek össze, olyan nagy lesz a rugalmas erő, hogy a kiröpített kő nagyobb madarakat is képes megbénítani. Láttam egyszer egy gólyát, melynek szárnyát annyira megsértette egy nagyobbacska fiu, hogy egészen könnyű szerrel kézrekeríthette.

Ehhez hasonló, de ártatlanabb mulatságot találunk az iskola-

termekben, hol a kis jövendőbeli nagyságok az unalmas nyári délutánokon ilyen gumiszálakkal a nagyon is barátkozni szerető legyeket, vagy szomszédaik fülét szokták megcsippenteni. Oh! ilyen furfangos játékszerekről a gyermekévek nagyon sokat tudnának beszélni. —

De térjünk vissza a tulajdonképeni kaucsuk-iparra, melytől egy pillanatra elvontak az elmult gyermekévek emlékei.

A tudomány minden ága sokat köszönhet e rendkívül rugalmas, sok hasznos tulajdonsággal biró anyagnak. A sebészetben kötelékekre, az orvosi szakon szervek feltüntetésére, stb. használják, a vegyészet számára különböző csöveket és zsákokat készítenek belőle, a természettanban pedig, mint az elektromosság kitünő forrása és jó elszigetelő, alig pótolható egyébbel.

Mellőzzük most a katonák és vadászok pompás kaucsukfelöltőit, melyekbe, ha beburkolóznak, kiállhatnak a legnagyobb záporesőnek, míg köpönyeg nélkül pár pillanat alatt bőrig áznának, ne időzzünk a többi vízálló-kelmék és számtalan kaucsuktárgy felsorolásánál, hanem vessünk egy pillanatot a tenger mélyébe, honnan ma már a búvár, ha órákig tartózkodott is a fenéken, épen olyan szárazon kerül a felszínre, mint a hogy leszállott.

A tenger alatti kábelek, melyek a világrészeket tartják folytonos összeköttetésben, ezelőtt csupán kaucsuk burkokkal voltak a tenger vízétől elszigetelve, és ma is egy nagyon közeli rokona, a guttapercha szolgál e czélra, mely tapasztalatok nyomán valamivel tovább állja ki a tengervíz vegyi hatását, mint a kaucsuk eddig ismert módosulatai, de hihetőleg, valami új találmányú összetétel által a kaucsuk ezen hatásnak is ellent fog állhatni.

Bezárólag említsük még meg a kaucsuk szerepét azon újonnan hódított birodalmában, melyben eddig csak a szárnyakkal felruházott lényeket, vagy a nap ereje által a magasban tartott vízpára-tömegeket volt alkalmunk láthatni.

Vásárokon, vagy nagyobb városokban ünnepnapokon a mulatóhelyeken gyakran árulnak színes, könnyű gömböket, melyeket fonalra kötve, a gyermekek, mint különös játékszert, nagyon

szoktak bámulni és kedvelni. Az a rendkívül vékony, átlátszó hártya, mely a gömbök falát képezi, semmi egyéb, mint kaucsuk. Zsákocskákat készítenek belőle, azután nyomó-szivattyúk segélyével megtöltik könenynyel vagy világító gázzal; a rugalmas fal kifeszül, a gömb megnövekedik és készen áll a csinos játékszer, melyet már oly nagy mennyiségben állítanak elő, hogy darabja alig kerül egy pár krajczárba.

Végig kísértük a kaucsuk szereplését Európában, szerény fellépésétől kezdve, midőn csak kegyelemből tűrt ritkaság volt, majd csak az ügyetlen kezek vonásai kitörlésére tartották, egész a mai napig, mikor ipari feldolgozásával ezreket foglalkoztat és milliókat jövedelmez az ügyes feltalálóknak, a kik az ismeretlenség homályából kiemelve, alkalmazhatóságát a gyakorlati életben oly sokféleségben mutatták be. Kétségkívül óriási a kaucsukból készült tárgyak száma, de mind a mellett mondhatjuk, hogy különösen a közönséges életben, a háztartásban használata nincsen olyan nagy mértékben elterjedve, mint czélszerűségéből következtetni lehetne. Láttunk ugyan ékszereket, apróságokat, vízálló köpenyegeket és ponyvákat, sőt szőnyegeket is egyes házaknál, de a rendkívül egészséges kaucsuk derékaljak és vánkosok, továbbá a könnyű és jól kezelhető vizes edények, melyeknek még az az előnyük is van, hogy nem pusztulnak el egyhamar, vagy más czélszerű házi eszközök csak ritkán használtatnak.

Ennek kétségkívül az az oka, hogy oly gyorsan fejlődött a kaucsuk-ipar, hogy a közönségnek még nem igen volt ideje ezen tárgyak hasznavehetőségéről saját meggyőződést szerezni, sem pedig az újítások eszméjével megbarátkozni, pedig ez utóbbi a gazdasszonyoknál nem épen csekély dolog szokott lenni, mert valljuk be, nem szivesen hagyjuk el azokat a régi szokásokat, és nem cseréljük ki könnyű szerrel azokat a tárgyakat, melyeket még nagyanyáink hagytak ránk örökségül, holmi új, kipróbálatlan holmiért.

A kaucsuk házieszközök általános használata csak a jövőben várható. Lassú, de biztos lépésekkel, folyton újabb és újabb tért foglal el magának és talán nemsokára bekövetkezhetik az az idő,

mikor a legakaratosabb gazdasszony házánál is kaucsuk vizes-edények állnak a vizes-dézsák és czin-kannák helyén, nyáron hűvös kaucsuk-kabátot hordanak és a tollas ágyak helyét ruganyos, léggel töltött kaucsuk-madráczok és vánkosok foglalják el, ha ugyan kellő felügyelet hiányában, a nagy kaucsuk-termeléssel addig ki nem pusztítják a kaucsuk-erdőket.

Átdolgozta: T. J.

NÉHÁNY SZÓ A NŐCSELÉDEKRŐL.

A *családi nevelés* tényezői között a legtöbb pedagógiai író gondosan felemlíti a cselédeket, különösen a nőcselédeket; kevesen emlékeznek azonban meg róluk, mint a *népnevelés* tényezőiről, holott közelebbről tekintve a népnevelésre való befolyásuk épen nem jelentéktelen.

Ezért — noha jó társaságban tiltva van a cselédekről beszélni — bátorságot veszek magamnak e folyóiratban, mely minden nevezetesebb nevelési, különösen nőnevelési kérdés tárgyalására keszségesen nyit tért, a nőcselédekre hívni fel a t. olvasó közönség figyelmét, nem ugyan azért, hogy mint ős időktől fogva szoktuk, gyarlóságaikról zengett panaszokkal öljek el néhány unalmasnak igérkező negyedórát, hanem azért, hogy társadalmi helyzetüket és befolyásukat komoly beszélgetés tárgyává tegyen.

A nőcselédek társadalmi helyzete és befolyása (!) szinte magam előtt is különösen hangzó fogalomsor; pedig gondolatban régóta foglalkozom vele. Képzelem, hogy sokan, kik annyira sem szokták meg mint én, mosolyogva csóválják fejüket; hisz *társadalmi állásról, befolyásról* szólva, megszoktuk magasabb állású és bizonyos szellemi felsőséggel bíró egyénekre gondolni.

De ha igaz az, hogy a rendezett nagy emberi társaságban, — a társadalomban — minden egyénnek ott azon a helyen, a hova sorsa rendelte, egy vagy több más egyénre bizonyos kölcsönhatása van, s hogy több egyénnek hasonló munkássága nagyobb hatást, a tömegre, sőt a társadalom szervezetére is alakító erővel bíró hatást képes kifejteni: úgy el kell ismernünk, hogy a cselédek is, mint a társadalomban élő egyének egyenként ugyan csekély,

de összességükben a társadalmi törvényeknek megfelelőleg jelentékeny befolyást gyakorolnak azon osztály míveltségére és erkölcseire, a melyekhez tartoznak.

Magyarországon a személyes szolgálattal foglalkozók — a cselédek — a lakosságnak 8%-át teszik, tehát körülbelül egy és egy negyedmillióra megyen a cselédek száma. Mennyi ezek között a nő, arra nézve nem találtam a statisztikai könyvekben kimutatást; de ha tekintetbe veszszük, hogy a legtöbb háztartásban csupán nőcselédeket alkalmaznak, úgy — azt hiszem — nem hibázunk sokat, ha Magyarországon és kapcsolt részeiben a nőcselédek számát hozzávetőleg 7—800,000-re teszszük.

Ezek a nők nem maradnak egész életükön át cselédek. A legnagyobb rész visszatér a nép közé, visszatér falujába, a honnan származott s családot alapítván, önkénytelenül is átülteti családjába, környezetébe azt míveltséget, a jó vagy rosz erkölcsöket, melyeket szolgálati ideje alatt elsajátított.

Több mint félmillió nőnek mint feleségének, családanyának befolyása nem lehet csekély egy társadalmi osztályban sem, nem lehet csekély, különösen itt, hol befolyásuk a nevelésre csaknem kizárólagos, mivel a népiskolának ma még nem lehet olyan nevelői hatást tulajdonítanunk, mely az anyai befolyást csak némiképen is ellensúlyozni képes lenne. Azt hiszem, a népiskolának a családi nevelést *teljesen* ellensúlyozó hatása nem is lesz soha. Azért mindazoknak, kik a nép erkölcsi, szellemi és anyagi tökéletesedését szívünkön viseljük, azon kellene lennünk, hogy a családi befolyást a nép gyermekeire nézve (mert most csak is ezekről szólok) minden rendelkezésünkre álló eszközzel nemesíteni törekedjünk.

A megoldás igen egyszerűnek látszik; mivel a családi nevelésnek itt is mint mindenütt legerőteljesebb, leghatalmasabb tényezője a nő, az anya: *neveljünk a nép gyermekei számára jó családanyákat*. . . . .

Bár mennyit és bár mily sokféleképen írnak is a nő — a mívelt osztálybeli nő — társadalmi hivatásáról, a legtöbben mégis — igen helyesen — *jótékonyság gyakorlásában* jelölik meg a nő legnemesebb társadalmi hivatását. A jótékonyság gyakorlásának

módozataira nézve azonban rendkívül eltérők a vélemények. Majd az egyenkinti, majd a tömeges segélyezést, a betegápolást s a gyermeknevelést teszik a nő feladatává. Én is csak a jótékonyság gyakorlásának egyik módját kívánom megjelölni, mikor *a művelt nő társadalmi hivatásához sorolom a nép asszonyainak, a családanyáknak nevelését is.*

Igaz, hogy futólagos érintkezések által nagyon nehéz hozzájuk férni. Amit a tanítónők az iskolában tehetnek: sok ugyan, de nem elég. Az csak az egyesnek a tömegre rövid ideig való hatása, ami soha sem lehet olyan erős, olyan tartós, mint az egyesnek az egyesre huzamosabb ideig tartó hatása. Ilyen és pedig a legnemesebb nevelői hatása van, vagy legalább lehet, a háziasszonynak nőcselédeire. Igaz, hogy így a nép asszonyainak csak egy részére, de mint fentebb kimutattan, elég tekintélyes tömegére hathatunk. Sőt ami kiválóan fontos, ez az anyag folyton megújul kezeik között; a régieket újak váltják fel, kik mint előzőik, magukkal viszik a nép közé benyomásaikat, tapasztalataikat.

Ebből a szempontból tekintve a dolgot, a háziasszonyokra, ha nemes társadalmi hivatásukat híven be akarják tölteni, cselédeikkel szemben sok olyan kötelezettség nehezedik, mely nincs felvéve a cseléd és gazda közötti viszonyt szabályozó 1876-ik évi XIII. törvényczikkelybe. Tagadhatatlan az is, hogy ezek az önként elvállalt kötelezettségek némi gondot, fáradságot okoznak: de hol van nemesen érző nő, ki azt a gondot és fáradságot, mint az emberi társadalom javára hozott szent áldozatot örömmel magára ne vállalná.

Erősen meg vagyok arról győződve s meggyőződésemet sok, más véleményen levő hírneves bölcselővel szemben is bátran ki merem mondani, hogy az asszony előtt sem «érthetetlen fogalom az emberiség, a humanitás» fogalma.* Sőt többet merek. Merem állítani, — mert tudom, hogy igaz — hogy az asszony is képes lelkesülni, képes tenni és áldozni a humanitás szent eszméjéért,

* Lásd a «Magyar philosophiai szemle» 1883 évi I. füzetének 47-ik lapját.

es pedig nem ösztönszerűen és tettetésből, hanem tudatosan és önzetlenül. Nem mutattak még asszony előtt az emberiség egy nyomorúságára sem, hogy az asszony a nyomor enyhítésére orvosságot ne keresett és ne talált, vagy a mások által ajánlott orvossággal a bajt enyhíteni ne sietett volna.

Ez a meggyőződésem késztet arra, hogy egy bajnak a forrására s általam hathatósnak vélt gyógyítószerére rámutassak. «Vész a nép erkölcse, — mondják — s a romlottságot részben a nagyobb városokban szolgálat közben elromlott nőcselédek terjesztik.» . . . Ettől a romlástól nőcselédeinket megmenteni, sőt őket szolgálati idejük alatt jobbakká, nemesebbekké, jövő családi hivatásukra minél alkalmasabbakká tenni a mi feladatunk, a mi társadalmi kötelességünk.

Tanúlatlan és romlatlan, jóra és roszra fogékony fiatal leányt fogadunk szolgálatunkba; egy kis gondoskodás, egy kis szeretetteljes érdeklődés részünkről az ő magánélete iránt elégséges arra, hogy őt a jó úton megtartsa; példaadásunk, oktatásunk pedig képes őt a jóra rávezetni, erkölcseit nemesíteni, ismereteit gyarapítni.

Nem térek ki az apróbb részletekre; csupán azon főbb hibák felemlítésére szorítkozom, melyek miatt a nőcseléd a nagyobb városi élet csábításaival szemben gyöngének mutatkozik, melyek miatt a legnagyobb részük elvész. Nem csupán női hibák, részben általános emberi gyarlóságok ezek, melyek az «erősebb» nemből ép úgy megkövetelik áldozataikat, mint a «gyöngébből». Ilyen hibák a fényűzésre, a pazarlásra való hajlandóság, az élvezetvágy, az utánzási ösztön s tudatlanság, az erősebb erkölcsi érzéknek hiánya. Ezekkel a hibákkal szemben azonban, ha még meg nem rontották az egyént, minden háziasszony elég erős fegyverekkel, dicsekedhetik; csak jóakaratának kell erejével arányban állania.

Így pl. a fényűzési hajlamot ideje korán leküzdhetjük, ha a cselédnek állásához nem illő öltözéket, czifraságot viselni nem engedünk. Ruházatának beszerzésére ügyeljünk magunk fel, legyen gondunk arra, hogy csak a szükséges ruhaféléket, azokat pedig jó anyagból szerezze be, s lehetőleg maga készítse el. Hogy ezt

tehesse, adjunk neki közben-közben egy-egy szabad délutánt, s adjuk meg neki a szükséges utasításokat. Elhasznált divatos ruhadarabokkal sohase ajandékozzuk meg; ezzel kivetkőztetjük egyszerű népies viselkedéséből, s állásával és pénzével össze nem férő divatűzésre teszszük őt hajlandóvá.

A pazarlásra való hajlandóságnak nem csak gátat vetni; de cselédeinket a takarékosságra rászoktatni is módunkban van. Erre nézve rajta kell lennünk, hogy kiadásaikat szigorúan ellenőrizzük, velök a pénz becsét, a megtakarított fillérek áldását megértessük. Irányozzuk tekintetüket gyakran jövőjökre, családjukra, a bekövetkezhető bajokra. Nyújtsunk nekik módot, alkalmat a megtakarításra az által, hogy megtakarított pénzüket kamatozás végett takarékpénztárba helyezzük el; szoktassuk rá, hogy kiadásaikat, bevételeiket egy erre szánt füzetbe pontosan bejegyzzék. stb.

Az élvezetvágyat igyekezzünk helyes irányba terelni. Természetesnek találhatjuk, hogy a napi munka után a cseléd is nyugalmat, fárasztó egyhangú testi munka után bizonyos szellemi élvezetet, üdülést keres. Szoktassuk rá, hogy ez élvezetet, szórakozást ne csak dévajkodó társai körében, hanem hasznos és mulattató olvasmányok társaságában is feltalálja. Ne tagadjuk meg tőle a megengedhetőt, de bizalmát megnyerve igyekezzünk őt a hozzá nem illő társaságoktól szíves tanácsaink által visszatartani. De különösen az utánzási ösztönt kell és lehet nevelési eszközül használnunk. Ez az ösztön romlásra és nemesbülésre vezethet a szerint a mint a jó vagy rosz példa gyakorol erősebb és ismételtebb hatást valakire. Ha nem tarthatjuk is vissza cselédeinket a rosz példa behatásaitól, gyengíthetjük azok erejét, ha a rosz példa követésében rejlő veszedelmet velük megismertetjük, őket a jó példa követésére felhívjuk, s reájuk saját jó példánk által hatni igyekezünk.

Messze vezetne, ha módokat akarnék ajánlani, melyekkel a tudatlanságban s az erősebb erkölcsi érzék hiányában rejlő veszedelem ellen sikeresen küzdhetünk. Úgy ezekre, mint az előbb említettekre minden értelmes háziasszonyt rávezetnek saját tapasztalatai, jó akarata, emberszeretete. Csak ne tartsa méltóságán alulinak cselédjeinek értelmi s érzelmi világával foglalkozni. Tekintse

őket embereknek, csatolja őket jóindulatával magához, családjához; a legerősebb erkölcsi támaszt epen abban a jóindulatban fogják cselédeink találni, melylyel őket ragaszkodásra, hálára köteleztük.

Lehet, hogy sok esetben gondoskodásunk, fáradozásunk nem termi meg a kívánt gyümölcsöket, hogy sokszor hálátlanságot aratunk ott, hol a jóindulatok magvait véltük elültetni; de ez ne riaszszon vissza. Ha hosszú életpályán keresztül csak kettőt-hármat sikerült is nemesebbé nevelnünk, jól eső tudat töltheti el lelkünket; mert hisz a mi törekvésünk, a mi sikerünk nem áll egyedül. Sokan vannak, kik velünk együtt éreznnek, kik ugyanazon eszmétől lelkesítve, ugyanazon irányban munkálkodnak, s szintén nem eredménytelenül. S ha kevés is az, mit egyenként elérhettünk, összességében kétségtelenül az emberiség javára válik, s hosszú évek, évtizedek lepergése után — talán épen ezen munkásságunk jutalmául megérhetjük, hogy a nőcselédeket a nemes felvilágosodottság, munkásság, takarékosság terjesztőiként, más szóval a nép anyagi és erkölcsi haladásának, s a helyes irányú népnevelésnek kiváló tényezőjeként fogják tekinteni. Mily édes, magasztos öröm töltheti majd el akkor lelkünket, ha érezzük, hogy a nemes munkának, mely ezt létre hozta, mi, a gyönge nők, voltunk szervezői, munkásai!

Szigethy Karolina.

AZ EÖTVÖS-ALAP ÜNNEPE.

(1883. február 2-án.)

Az Eötvös-alap központi gyűjtő-bizottsága az idén is megtartotta évi ünnepét, melyen gyűjtései eredményével beszámolt, a pályázatokat kihirdette s hálás kegyelettel emlékezett meg Eötvös halhatatlan szelleméről. Az ünnepet a sugárúti tanítónőképző-intézet dísztermében, tanügyi köreink legkiválóbb egyéniségeinek jelenlétében tartották meg. Méltó volt az ünnep teljesen a nagy és nemes munkához, melynek sikereiről a gyűjtőbizottság jelentést tett, s méltó volt Magyarország tanítóihoz, kiknek képviseletében a gyűjtőbizottság a munkát szent lelkesedéssel végezte. Kétszeres örömet érezünk, midőn az ünnepélyről ez alkalommal megemlékezünk: a mult sikereinek és a jövő emelkedés reményének örömét; mert ha igaz, hogy a mult biztos záloga a jövőnek, úgy az Eötvös-alap, mint hazai tanítóságunknak összefűző kapcsa és segélyforrása ma még nem is álmodott arányokban fogja éreztetni jótéteményeit.

Az idei ünnepet a budai tanító-képzőintézet növendékeinek igen szépen és szabatosan előadott kardalával kezdették meg; ezután Péterfy Sándor, a gyűjtőbizottság elnöke üdvözölte az egybesereglettek s átadta a szót Luttenberger Ágostnak, a bizottság titkárának, ki a következő évi jelentést és pályázat-hirdetést olvasta fel:

1. Titkári jelentés.

Mélyen tisztelt gyülekezet! Midőn az Eötvös-alap eszméje nehány rövid évvel ezelőtt, igénytelen szikraként először feltünt: sokan hajlandók voltak azt hulló-csillag, bolygó-tűz fényének tekin-

teni, mint a mely rövid csillogás után örökre elenyészik. De azok, kik a nemes eszmék győzelmében hinni megtanultak, többnek tartották azt puszta káprázatnál. És hitökben nem is csalatkoztak! E szikra Veszta-tűznek bizonyult, a mely éber őrködés és hű ápolás mellett rövid időn hatalmas lánggá növekedett s fényt s jótékony meleget áraszt körül. E tűz ma is magosan lobog előttünk azon oltáron, a melyet őszinte kegyeletünk, báró Eötvös József emlékének tiszteletére épített, hogy azon a jótékonyság szellemének áldozhassunk. De mielőtt ma áldozatunk zsengéit az oltár zsámolyára leraknók, engedje meg a mélyen tisztelt gyülekezet, hogy a reánk bizott javakról, hű sáfárokként beszámoljunk s hálával adózhassunk azon nemesszívű jóltevőknek, a kik e javak gyarapításához, a lefolyt évben, kegyes adományaikkal hozzájárulni szíveskedtek.

I. Mindenekelőtt hálás elismeréssel említjük meg, miszerint a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az Eötvös-alap számára ngs. Tóth József kir. tanácsos és pestmegyei tanfelügyelő úr személyében külön felügyelőt rendelni méltóztatott.

Két okból tartjuk e tényt az Eötvös-alapra nézve kiváló fontosságúnak; először, mivel ebben azt látjuk, hogy a miniszter úr ő nagyméltósága intézményünk iránt az eddiginél is nagyobb mértékben kíván érdeklődni — a mi által ennek hitele kifelé csak növekedhetik — másrészt, mivel ezáltal azon férfiút, ki az Eötvös-alap felvirágoztatása körül eddig ís oly lelkes buzgalmat fejtett ki, intézményünkkel még szorosabban és bensőbben összefűzi.

Bizottságunk, eddigi eljárásához híven, a lefolyt évben is elkövetett mindent, hogy az Eötvös-alap támogatására minél több pártolókat nyerjen. Így:

a) Az elnökség lelkes felhívást tett közzé a vidéki egyletekhez, —

b) kérő leveleket intézett a hazai pénzintézetek igazgatóságaihoz, s

c) gyűjtőíveket küldött Magyarország összes kir. tanfelügyelőihez azon kérelemmel, hogy ügyünket saját kerületeikben a tanférfiak és tanügybarátok közt terjeszteni szíveskedjenek.

II. A lefolyt évben a következők járultak kegyes adományaikkal, illetve gyűjtéseikkel az Eötvös-alaphoz:

a) Hazai pénzintézeteink közül:

A szentesvidéki takarékpénztár és a gálszécs-terebesi hitelnépbank 5—5 frttal. — A salgó-tarjáni, körmendi és ipolysághi takarékpénztárak 10—10 frttal. — Az ó- és török-kanizsai 20, s a pesti hazai I. takarékpénztár 50 frttal.

b) Tanító-egyesületeink közül:

A zalai ág. hitv. ev. tanító-egylet 2 frttal; a békés-csabai fiók-egylet 3 frttal; a sió-vidéki tanítói kör és a somogymegyei tanító-egylet 4—4 frttal; az illavai izr. tanítók és a kaposvári kerületi fiók-tanító-egylet 5—5 frttal; a magyar országos izr. tanító-egylet két ízben 10 frttal; a vastankerületi tantestület 9 frt 34 krral; a maros-tordamegyei tanító-egylet 9 frt 28 krral; a nagykároly-vidéki tanító-egylet, trencsénmegyei tanító-egylet s békésmegyei tanító-egylet 10—10 frttal; a székes-fehérvári tanító-egylet 15 frttal; a szathmárvidéki tanító-egylet 15 frttal; a szabolcsmegyei tanító-egylet 18 frttal s a háromszékmegyei tanító-egylet 25 frttal.

c) Egyes gyűjtők útján a következő nagyobb összegek folytak be:

Karner János, franzfeldi tanító 5 frtot; Ritter János, orosházi ev. tanító 5 frtot; Gönczy Bertalan, tokaji tanító 6 frt 10 krt; Roller Mátyás, budapesti polg. isk. igazg. 7 frtot; Bánfi Alajos, sümeghi tanító évi járulék fejében 8 frtot, adományképen 30 krt; Mohácsy János, ó-szőnyi tanító évi járulék fejében 8 frtot, adományképen 80 krt; Eifert Henrik, szent-lőrinczi ev. tanító 8 frtot; Kelemen András, bogojevai tanító 10 frtot; Bibi János, barátosi tanító 10 frtot; a szathmárvidéki tanítók 11 frtot; Ebenspanger János, felső-lövői kép. tanár 11 frtot; Fodor János, révkomáromi tanító 12 frtot; Brankovics Ferencz, bravasói tanító 12 frtot; a soproni ev. tanítóképző-intézet «Pálfy-kör»-e ad. 12 frt 50 krt; Böszörményi Mihály, kecskeméti tanító 13 frtot; Alszeghy János, csáktornyai polg. tanító 13 frtot; Szalay Sándor, nagy-szőllősi ev. lelkész 14 frtot; Fedor Imre, váczi tanító évi járulék fejében 12

frt, adományként 3 frt 40 krt; Nagy Károly kézdi-vásárhelyi tanító 16 frtot; Barabás Sándor, brassói tanító 16 frtot; Sztankovics János, kép. tanító 17 frtot; Locsava János, rákos-keresztúri ev. tanító 19 frtot; Ratovich János horpácsi tanító 19 frtot; Kapitány János, sárospataki kép. tanító évi járulék fejében 16 frtot, adományképen 4 frt 60 krt; Orbán Ferencz, polgári iskolai igazgató 20 frtot; Kemény Gábor balassa-gyarmati tanító 21 frtot; a kolozsvári fiókgyűjtő-bizottság 24 frtot; a székes-fehérvári gyűjtő-bizottság 22 frtot; Pazár István, nyíregyházi tanító évi járulék fejében 20 frtot, adományképen 6 frt 88 krt; Béró József, keszthelyi tanító 26 frtot; Székely Gábor, szegedi tanító 26 frtot; Vargha István, nagy-kőrösi tanító évi járulék fejében 25 frtot, adományképen 4 frt 50 krt, költségekre 90 krt; Vucsák Sándor, tótlaki tanító évi j. 19 frt, ad. 14 frt 40 krt; Bohémusz Károly, kassai tan. 37 frtot; Péterfy Sándor, kép. tan. évi j. 14 frt, ad. 27 frt 60 krt; a bereghmegyei tan.-egyl., Székely Gábor által 40 frtot; Bálinth Mihály, czeglédi tanító évi j. 33 frt, ad. 10 frtot, a háromszékmegyei orbai kör 19 frtot a kézdii kör 16 frtot, a szepsi 6 frtot = 41 frtot; Merényi Kálmán, magyar-óvári igazgató évi j. 43 frtot, ad. 12 frtot; Borbély Sámuel, zilahi kép. tan. évi j. 34 frtot, ad. 22 frt 40 krt; Murányi Kálmán főv. igazg., mint az Eötvös-alapnak fővárosi pénztárnoka 61 frtot; Groó Gusztáv, a zólyom-túróczmegyei tan.-egyl. részéről évi j. 61 frtot, ad. 28 frt 80 krt = 89 frt 80 krt; Groó Vilmos, gömörmegyei tanfelügyelő úr évi j. 40 frtot, ad. 55 frt 21 krt = 95 frt 21 krt; az aradvidéki tan. egyl. gyűjtő-bizottsága évi j. 10 frtot, ad. 92 frt 29 krt. Összesen 102 frt 29 krt. — Végül Tóth József kir. tanácsos és pestmegyei tanfelügyelő úr összesen 283 frtot.

III. *Tanító-egyesületek által rendezett ünnepélyek és társas mulatságok jövedelmeiből* szintén tekintélyes összeg jutott az Eötvös-alapra.

Névszerint: A békés-csabai dalünnepély jövedelméből 10 frt 32 kr. A révkomáromi tanítók által rendezett társas-estély jövedelméből 31 frt. A mindszenti tanítók által rendezett tánczmulatságból 45 frt 50 kr. A torda-aranyosmegyei tantestület által

rendezett Eötvös-ünnepélyből 55 frt 40 kr. A háromszékmegyei tan.-egyl. hangversenyéből befolyt 106 frt.

IV. *Az Eötvös-alap javára kitett perselyek* jövedelméből befolyt: Kiss Ferencz budapesti vendéglősnél 5 frt 53 kr. A budapesti községi iskolákban 33 frt 64 kr.

V. *Könyvkiadók által felajánlott százalékokból:* Tettey Nándor, budapesti könyvkereskedőnél 4 frt. Zilahy Sámuel, budapesti könyvkeresk. a Lakits-Neiger-féle földrajz után 30 frt.

VI. Azon jóltevők sorához, kik az Eötvös-alapot eddig nagyobb adományokkal, illetve alapítványokkal gazdagították, ez évben is többen csatlakoztak. Nevezetesen:

Riegler J. Ede, budapesti papírkereskedő 50 frtot küldött az alapra.

Komócsy József, költő és a «Képes Néplap» szerkesztője lapja tiszta jövedelmének 10%-a fejében 100 frtnyi alapítványt tett le az Eötvös-alapja javára azon igérettel, hogy az összeget alkalmilag gyarapítani fogja.

Tóth József kir. tanácsos és tanfelügyelő az Eötvös-alap felügyelőjévé történt kinevezése alkalmával, 100 frtos alapítványnyal gyarapítá azon intézményt, melynek felvirágoztatásán eddig is oly önzetlen buzgalommal fáradozott.

Békey Imre min. osztálytanácsos és budapesti tanfelügyelő, életének 50-dik évfordulója alkalmával, ez által is tanuságot óhajtván adni a tanítók iránt érzett jóindulatáról, tanítók segélyzésére 1000 frtnyi alapítványt tett, s ennek felét, 500 frtot, az Eötvös-alapra adományozá.

Léderer Ábrahám, képezdei tanár és a tanügyi irodalomnak ifjui lelkesedéssel működő jeles munkása a mult év nyarán ünnepelvén tanítói működésének 25 éves jubileumát: hálás tanítványai és tisztelői - az ő hozzájárulásával is — 1000 frtnyi alapítványnyal gyarapították az Eötvös-alapot.

Fogadják e nemeskeblű adakozók Magyarország tanítóinak hálás köszönetét azon áldozatért, a melylyel e mai ünnep oltárát gazdagítani kegyeskedtek!

De midőn ez alkalommal hálával adózunk az Eötvös-alap

jóltevőinek, nem mulaszthatjuk el, hogy a legmélyebb köszönetet ne fejezzük ki Magyarság vallás- és közoktatásügyi miniszterének, Trefort Ágost úr ő nagyméltóságának, a ki a tanítók e jótékony intézménye iránt a jelen évben is oly fokozott mértekben tanusítá kegyes jóindulatát, — a ki egyik multévi rendeletében nemcsak szívére köté a magyar tanfelügyelői karnak az intézmény felkarolását, de annak gyarapításához a maga részéről is újabban, a multevinél is nagyobb összeggel — 1500 írttal — hozzájárulni kegyeskedett.

Meg van győződve a bizottság, hogy Magyarország tanítói módot fognak találni arra, hogy e minden dícséreten felül emelkedő nagylelkű tényért méltó köszönetüket kifejezhessék.

2. Pályázat-hirdetés.

Az Eötvös-alapot gyűjtő központi bizottság alapszabályainak értelmében az 1882-dik évben befolyt kamatok, kegyes adományok s a rendes tagok évdíjainak feléből, valamint a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága által utalványozott 1500 forint államsegélyből 1 kétszáz forintos és 19 egyszáz forintos ösztöndíjt, továbbá 4 egyszáz forintos és 6 ötven forintos segélyösszeget alkotott s ezennel felhívja az ösztöndíjakra és segélyösszegekre jogosan igényt tartható egyéneket, hogy e jótéteményeknek elnyerése czéljából az «Eötvös-alap» központi gyűjtő bizottságához intézendő folyamodványaikat Luttenberger Ágost bizottsági titkárhoz (Budapest, Deáktér 3.) legkésőbb f. é. május 1-ig küldjék be. Ugyancsak az Eötvös-alap gyűjtőbizottságához intézendők az Eötvös-alap intézménynyel szoros kapcsolatban álló Léderer Ábrahám-féle és a Békey Imre-féle alapítványok jótéteményeinek elnyerése czéljából benyújtandó folyamodványok is.

Ezen jótéteményekért pályázni szándékozók a következőket vegyék figyelembe:

1. A magyarországi néptanítók országos Eötvös-alap intézményének, valamint az ezzel szoros kapcsolatban álló alapítványok ösztöndíjaiban és segélyösszegeiben egyedül csak azon ma-

gyarországi népoktatási intézetekben működő nevelők, kisdedóvók, tanítónők, tanítók és tanárok gyermekei, illetőleg özvegyei, árvái avagy keresetre képtelen nyomorék utódai részesülhetnek, a kik az Eötvös-alap intézmény rendes tagjaiúl beiratkoztak s az intézmény központi pénztárába az egy forintnyi évdíjat rendesen beszolgáltatták. Állomás nélkül levő, elnyomorodott tanítók is csak azon esetben tarthatnak igényt az Eötvös-alap segélyösszegeire, ha annak rendes évdíjaikkal való támogatását el nem mulasztották.

2. Az egy kétszáz forintos és az első 5 egyszáz forintos ösztöndíjakra a hazai egyetemeken tanuló azon ifjak pályázhatnak, a kik az Eötvös-alap jótéteményeire az első pont értelmében jogosan igényt tarthatnak.

3. Tizennégy egyszáz forintos ösztöndíjra pályázhatnak akadémiákon, tanító- és tanítónőképző-intézetekben, a középtanodák 4 felső osztályaiban, a polgári iskolák 5-ik és 6-dik osztályaiban tanuló azon növendékek, kiknek szülőik vagy övéik az Eötvös-alap intézménynek rendes tagjaiként az évi járulékokat pontosan beszolgáltatták. E pályázatból az ezen pontban fel nem sorolt azon tanintézetek növendékei sincsenek kizárva, a melyek tanulóiktól a fölvételnél megkövetelik, hogy a középtanodák vagy polgári iskolák négy alsó osztályából bizonyítványokat mutassanak föl.

4. A 4 egyszáz forintos és a 6 ötven forintos segélyösszegért folyamodhatnak azon keresetre képtelen szegény sorsú tanítók, tanítók özvegyei, árvái avagy keresetre nem képes nyomorék utódai, a kik az első pontban foglaltak értelmében az Eötvös-alap jótéteményeit igénybe vehetik.

5. Az ösztöndíjakért folyamodók mellékelni tartoznak *a*) $188^1/_2$ tanévről szóló iskolai bizonyítványaikat, *b*) a jelen tanévről szóló iskolai bizonyítványt s az illető tanintézet tanári karának ajánló levelét, *c*) származásukat igazoló anyakönyvi kivonatot, *d*) azon iskolai hatóságnak és tantestületnek avagy egyletnek ajánló levelét, a melyhez szüleik tartoznak, illetőleg tartoztak, *e*) azon okmányt, mely igazolja, hogy övéik az Eötvös-alap intézményt rendesen fizetik. Ezen okmányért illetők egyenesen az Eötvös-alap pénztárnokához, Őrley János igazgatóhoz fordulhatnak. Az ösztön-

díjakért folyamodók folyamodványaik beküldésére az illető tanintézet igazgatóságát kérjék fel.

6. A segélyösszegekért folyamodóknak a következő okmányokat kell mellékelniök: *a*) Szegénységi bizonyítványt az illetékes iskolai hatóságnak és valamely tanítói egyesületnek vagy testületnek ajánló levelét, az Eötvös-alapra történt fizetéseikről szóló okmányt, melyért az alap pénztárnokához fordulhatnak. A segélyösszegért folyamodók folyamodványaik beküldésére kérjék fel az illetékes egyházi vagy királyi tanfelügyelőségeket.

7. Alapszabályaink értelmében az Eötvös-alap ösztöndíjai és segélyösszegei a különben jogosultaknak nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül fognak oda itéltetni f. é. május 13-dikán a III. egyetemes tanítói gyűlés végrehajtó bizottsága által. A folyamodók az eredmény felől haladéktalanúl értesíttetni fognak az Eötvös-alap gyűjtőbizottság elnöksége által.

8. Az Eötvös-alap jótéteményeiért folyamodók közül azok, a kik 1876-tól fogva rendesen befizették évdíjaikat, hasonló minősítvény mellett előnyben részesülnek. Ezen előnyben részesülnek azok is, kik az elmulasztott fizetéseket utólagosan legkésőbb f. é. április 1-éig pótolják.

9. Oly egyének, kik csak e pályázat kihirdetése után lépnek az Eötvös-alap-intézményt fentartó rendes tagok közé, a jelen 1883-ik évben még nem számíthatnak az intézmény jótéteményeire.

10. Az Eötvös-alap-intézménynyel szoros kapcsolatban álló egyezer forintos Léderer Ábrahám-féle alapítványunk egyévi kamatját, 50 forintot, a föntebbi ösztöndíjakért folyamodók közül az fogja a jelen évben megnyerni, a kinek azt t. Léderer Ábrahám képezdei ig. tanár úr, az osztó bizottság javaslatának figyelembe vételével oda fogja itélni.

11. A Békey Imre-féle 500 forintos alapítvány 30 forintnyi évi jövedelme fölött pedig az alapító levél értelme szerint úgy intézkedik az Eötvös-alap jótéteményeit osztó bizottság, hogy a segélyösszegekért folyamodók ügyiratait bemutatja Nsgs. Békey Imre kir. tanfelügyelő úrnak, a ki a folyamodók közül kijelöli azon egyéneket, a kik helyett az Eötvös-alap évdíjait a Békey Imre

alapítvány jövedelméből fogja ezentúl az Eötvös-alap pénztára befizetni.

*

A titkári jelentés és pályázati hirdetés felolvasása után *Sebestyén Gyula* tartotta meg ünnepi beszédét, mely egész terjedelmében következőleg hangzott:

3. Eötvös emléke.

Az Eötvös-alap központi gyűjtőbizottságának kegyeletes szép szokása, hogy azon a napon, a mikor évente garmadába gyűjti a jótékonyság földjében termett magot, s annak kiosztásához lát, egyúttal hálás hódolata virágaiból koszorút köt ama nagy férfiú emlékére, a kinek nevét viseli s a kinek nemes szellemét híven igyekezik követni buzgó munkásságában. S midőn ezt teszi — bátran ki merem mondani — a haza összes tanítóságának nevében cselekszik. Eötvös egyaránt jótevője volt mindnyájunknak, a kik népnevelésünk szolgálatában állunk; abból a gazdag örökségből, a melyet földi élete fáradhatatlan munkásságában ránk hagyott, nincsen kizárva egyikünk sem s valamennyien az ő halhatatlan szellemében látjuk azt a világító tűzoszlopot, a mely bennünket az óhajtott szebb jövő ígéretföldére elvezet. Egyek vagyunk jótéteményei élvezésében — egyek hálás kegyeletünk nyilvánításában! S nemcsak szavakban, nemcsak a szívünket elárasztó érzésekben nyilvánítjuk ezt, hanem tettekben is: a szó legnemesebb értelmében vett jótékonyság gyakorlásában, a mely nem aláz le, hanem fölemel, a mely nem gyengeségünket lobbantja szemünkre, hanem erőnkre figyelmeztet — mivelhogy magunk segítünk magunkon!

Hogy miképen műveltük a lepergett évben a jótékonyság áldott földjét s hogy mennyi és milyen nemes magot termett az: más fogja elmondani. Nem az én tisztem, hogy a termést mérlegeljem: az én tekintetem a magasságba emelkedik s szavam Eötvösünk halhatatlan szellemét áldja; hiszen az ő eszméinek világossága, melege és éltető ereje juttatott bennünket a mennyiségére nézve tán csekély, de értékére nézve annál becsesebb ajándék bir-

tokába. Érzem tehetségeim gyarlóságát, szavaim gyöngeséget s feladatom súlyos voltát, mikor ő róla óhajtok szólani, a kit költők megénekeltek, szónokok felmagasztaltak s a kiről csak nehány napja is egyik legbensőbb barátja, törekvéseinek, küzdelmeinek hű osztályosa s közoktatásunk vezetésében méltó örököse oly meghatóan szép és nemes szavakkal emlékezett meg. S mivel tehetségeim és erőm fogyatékosságán változtatnom nincs módomban, feladatom körét vonom a lehető legszűkebbre. Edzettebb szemek tekintsenek magába a napba: én csupán nehány sugarát fogom fel annak a gyűjtő üveggel s szerencsésnek fogom magamat érezni, ha ezt úgy tehetem, hogy a kisded gyújtó fénypontocska visszasugározza magának a nagy égi testnek tündöklő ragyogását.

Eötvös az eszmék — hozzá tehetem — a nagy és nemes eszmék embere volt; még pedig sokkal inkább és sokkal kizárólagosabban az volt, mint közéletünk bármelyik, hozzá mérhető férfia akár az ő korában, akár az ő korát megelőző időkben. Költő és filozóf volt lelke mélyéig. Ép oly találók mint gyönyörűek azért egyik dicsőítőjének ama szavai, hogy «szívével gondolkodott, agyával érezett»: de élethívatása a tettek mezejére ragadta, a közélet zajos küzdelmei közepett telik el hosszú munkás élete — kora ifjúságától kezdve fáradhatlan karja aláhanyatlásáig. Munkálkodott s nem hatás nélkül, küzdött s nem eredménytelenül, harczolt s a legfényesebb diadallal. S nem eszméi árán aratta a diadalok babérait, hanem eszméi által, azoknak ép oly ellenállhatatlan erejű, mint nemes fegyvereivel. Nem volt oly nagy jelentőségű kérdés, melyet eszméi át ne birtak volna ölelni; nem volt oly csekély fontosságú dolog, a melyet méltatlannak tartott volna arra, hogy föl ne emelje azt eszméi magasságába. S mivel ép úgy meg volt győződve a nagy eszmék ellenállhatatlanságáról, mint azoknak termékenyítő, érlelő, áldástosztó erejéről, sohasem igyekezett a tényeket erőszakkal azoknak igájába hajtani: tudott tűrni, bízni, a reményben kifogyhatatlan volt s megvárta, míg a tények mintegy önként hajoltak meg az eszmék hatalma előtt. Ritka mértékben jutott osztályrészéül a bölcs nyugalma és mérsékeltsége, méltányossága és következetessége. Azok, a kik híjával voltak eme nagy

tulajdonságainak, némi csekélyléssel, álmodozónak nevezték el őt. Igazuk volt, de rá alkalmazva a szót, a vád dicsőítéssé változik át. Álmodott; de álmait az élet foganatosan oltotta be a valóság fájába. Lelkesedett az emberiség eszméjeért, az egyesek és népek nagy szolidaritásáért; de lelkesedése nem vezette a világpolgárság ingoványába, hanem az igaz humanitás hirdetőjévé és bajnokává avatta fel őt. Hazafiságát, erős nemzeti érzését nem ingatta meg; csak öntudatosabbá, nemesebbé tette azt. Első nagyobb költői alkotása a beteg emberi társadalom kínos feljajdulása volt; első politikai művei a szenvedő emberiség sebeire kínáltak enyhítő balzsamot. S midőn a negyvenes évek nagy forrongásai és vajudásai közepett a modern Magyarország megszületett: a buzgó hazafiak legbuzgóbbjai között találjuk az ifjú álmodót. Átalakulásunk legnagyobb tényeit nem ő hajtotta ugyan végre; de eszméjöknek ő volt főkezdeményezője, filozófja és költője. Népszerűségben sokan meghaladták, érdemekben kevesen mérkőzhettek vele. Ez időtől fogva egy nagy eszme az, melyben összes munkássága, legszentebb aggodalmai, reményei mintegy központban egyesülnek; ez eszme: a magyar parlamenti kormány eszméje a népképviselet alapján s egyszersmind annak összhangzásba hozatala, kibékítése az ausztriai kapcsolat viszonyaival. Amaz az 1848 előtti években volt törekvéseinek főczélja; emez az 1849 utániakban. Mindkettő ténynyé vált: az elsőt Kossuth hajtotta végre, a másodikat Deák. De az eszme kezdeményezésének érdeme és szenvedései is részben Eötvöst illetik. Az átalakult magyar alkotmány méltó volt a nemzethez, annak felszabadított, egyenlő jogú polgáraihoz, méltó a korhoz és az emberiséghez, melynek jogos követelményei és legszentebb érdekei ültek diadalt az új alkotásokban. De a mily lelkes szószólója volt Eötvös emez eszméknek, ép oly mélyen át volt hatva attól a meggyőződéstől is, hogy az intézmények tartósságának, sőt a nemzeti lét biztosságának is legszilárdabb alapja, legmegbízhatóbb kezessége a nép műveltsége. Elvész a nép, a mely tudomány nélkül való! Ezt vallotta és senki sem volt a népnevelés társadalmi, állami, nemzeti nagy fontosságától annyira áthatva, mint ő. Mit teremtett, alkotott e téren — a hol az óriási munka terhét, gond-

ját, mint az eszmék Atlasza, egymaga hordta vállain — mindnyájan ismerjük, érezzük s nemcsak hálára ösztönöz, hanem büszkeséggel is tölt el az a tudat, hogy épen élte alkonyatán fényes szelleme egész erejével, nemesen érző szíve minden gondjával azt az ügyet karolta át, a melynek mi vagyunk szerény bár, de buzgó s a mester példáján lelkesedni tudó munkásai.

Drága előttünk a halhatatlan szellem emléke nemcsak azokért a nagy alkotásokért, melyekkel földi pályáját nemzetünk fejlődésében megjelölte; hanem azért a megváltó erejű tanuságért is, melyet egész élete példájában örökbe ránk hagyott. Vessük szívünkbe ezt a tanuságot kitörülhetetlenül, legjobb tanácsadónk az a békés munkában, legbölcsebb vezetőnk a küzdelemben, legkifogyhatatlanabb vígasztalónk a megpróbáltatás napjaiban. Eötvös idealista volt a szó legnemesebb értelmében s élete példája mindennél jobban meggyőz bennünket az idealizmusnak nemcsak szükségességéről, hanem termékenyítő erejéről és ellenállhatatlanságáról is. Váltig hirdetik, de bármily sokat és bármily harsányan hirdessék is az ellenkezőt: a világ fölött az eszmék uralkodnak, a minthogy a szellem mindig ura volt és ura marad az anyagnak.

Mi is az eszmék emberei vagyunk. Az emberiség legszentebb eszméinek magvait mi ültetjük el, mi ápoljuk, mi fejlesztjük és növeljük nagyra a zsönge lelkekben s midőn azt míveljük, magunknak is szükségünk van az eszmék erőt adó szövetségére. A népnevelés fontosságát nem kicsinyli ma már senki; a népnevelés munkásainak összesége — hiszen kevés híján huszonötezeren vagyunk — hatalmas testület, melyet ép oly joggal illet meg a nagyok tisztelete, mint a kicsinyek hálája; de azért az egyes tanító, az összeségből kiragadva, attól elszigetelten, — fáj kimondanunk, de nem tagadhatjuk el — igen gyakran mostohája a sorsnak s erőtlen báb a létért folytatott könyörületlen küzdelemben. Ha nincs eszme, a mely lelkesítse; ha nincs eszme, a mely társaihoz kösse; ha munkáját a mult sötét emlékei, a jelen emésztő küzködése s a jövő kétségei között magára hagyatva kell folytatnia: nincs meddőbb, szomorúbb, sivárabb élet, mint az övé. De ha érzi, hogy azzal, a mit ő tesz, ezrek jólétét munkálja; ha szíve meg-megdob-

ban arra a gondolatra, hogy a mi őt hevíti, azért pályatársainak ezrei hevülnek; ha tudja, hogy a közös hivatás szolidaritásának erejénél fogva nem kell másnál jobban rettegnie a sors csapásaitól: apostolává lesz annak az ügynek, melynek különben csak lelketlen szolgája. Az eszmék áldozatot követelnek? — tűr, szenved s derült arczczal fogadja végzetét, ha tudja, hogy ezen az áron az eszmét juttatja közelebb diadalához.

Az eszmék szolgálata önzetlenséget, sőt önmegtagadást követel; de a mit az egyes megvon magától, nem vész az kárba: az összeségnek válik javára s a szolidaritás kapcsán dús kamatokkal száll vissza az egyesre. Ha nem is arra, a ki az áldozatot hozta, arra mindenesetre, a ki utána következik s a ki áldást mondva földi porára, híven követi az elől példáját. Nem az a kérdés, hogy egynek van-e igaza, vagy másnak; hanem az, hogy az igazság diadalt üljön. Nem azon fordul meg a dolog, hogy az ige ma vagy holnap öltsön-e testet; hanem azon, hogy testet öltsön egyáltalában. Így teremti meg az eszmék önzetlen szolgálata az egyéni érdekek harmoniáját, s ezt a harmoniát, melynél fenségesebb hatalom nincs, csakis az eszmék önzetlen szolgálata teremtheti meg. S ha mindnyájunkat lelkünk mélyéig áthat az a meggyőződés, hogy akkor, a mikor a kisdedek lelkének virágos kertjét öntözgetve az egyesek földi boldogságának alapját rakogatjuk, egyúttal az emberiség és nemzetünk legszentebb érdekeit szolgáljuk; ha átlátjuk, hogy mindannyian, a kik így cselekszünk, egy testnek vagyunk tagjai, a melynek épsége, egészsége, virulása nélkül ránk is csak tengődés, sorvadás és pusztulás vár: megtaláltuk egyúttal azt a legfőbb közös eszmét is, a mely bennünket nemcsak szívben, lélekben, hanem az élet anyagi gondjai és küzdelmei közepett is egyesíthet. Az emberiség történetének minden lapja hangosan tanúskodik a mellett, hogy mindenha azoknak az államoknak, azoknak a testületeknek a virágzása volt legszebb és legtartósabb, a melyekben a polgárok között legőszintébb volt az eszmék kultusa, legerősebb a szolidaritás érzete s legnagyobb az egyéni érdekek megtagadására való készséges hajlandóság.

Eme nagy eszme teremtő erejének köszöni lételét az Eötvös-

alap is s ennek az eszmének vagyunk hirdetői és munkásai mi, az Eötvös-alap gyűjtő bizottságának tagjai, a kik a multtól örökölt bajok terhes nyüge alatt, az úttörés akadályaival küzdve, szerényen bár, de a fáradozásunk sikerébe vetett erős bizalommal törekszünk népnevelésünk munkásai között az egység érzetét s az egységben rejlő hatalom tudatát serkentgetni, ápolni és nagyra növelni. Az anyagi téren küzdünk, czélunk, hogy egymás anyagi gondjain segítsünk; de a szellem, mely áthat, az eszme, a mely vezérel, megnemesíti az anyagot s a jótékonyság, a melyet kérünk és aratunk, a legnemesebb erkölcsi kapocscsal fűz egygyé bennünket. Gyenge még ez a kapocs? — bízunk megerősödésében. S bizodalmunkat nemcsak az eszmék diadalába vetett hitünk istápolja, hanem a tények tanúsága is. Tudunk már lemondani, önmegtagadást gyakorolni, áldozatot hozni az összeség javára! Kezdjük megérteni az összetartozás hatalmát, a jótékonyság varázserejét. Növekszik tiszteletünk, hódolatunk azok iránt, a kik eszméink harczosai, a kik ügyünket szolgálják s midőn az ünnepies pillanatok fellángoló hevében az érdemnek adózunk, adónkat ünneplők és ünnepeltek a közösség szent oltárára helyezzük. Sőt azok is sietnek gyámolításunkra, a kiket mint körünkön kívül állókat, egyedül vezérlő eszménk hódító varázsa csatol ügyünkhöz. Nem vagyunk híjával a legfelsőbb hatóság buzdító támogatásának sem, a mely mintegy halhatatlan Eötvösünk szellemének helyeslő biztatását foglalván magában, szentesíti törekvéseinket Haladásunk lassúsága nem csüggeszt, tudva azt, hogy ama nagy utat, a mely a czéltól még elválaszt, lépésenként kell megtennünk. Csak a czélt ne téveszszük szemünk elől; csak iránymutatónkról ne felejtkezzünk meg, csak lelkesedésünk tüzét ne engedjük kialudni s miénk a pálmaág. Miénk, ha Eötvösünk halhatatlan szelleme, nemes élete példája buzdít, támogat és vezérel törekvéseinkben!

*

Az ünnepi beszéd után újra fölhangzott a képzőintézeti növendékek kardala, s megerősíté a szétoszló hallgatóság lelkében az ünnepély lefolyása alatt támadt fenkölt hangulatot.

LAPSZEMLE.

Pedagogiai lapjaink és folyóirataink, a dolog természeténél fogva, csak gyéren foglalkozhatnak ugyan a nőnevelés kérdéseivel; de azért időnként nem egy figyelemre méltó eszme, terv, vagy indítvány merül fel bennök, a mely bennünket közelről érdekel. Mivel pedig olvasóinknak nincs módjukban, hogy valamennyi szaklapunkat szemmel kísérjék: e rovat alatt megkísértjük időről időre összefoglalni mindama czikkek ismertetését, a melyek nemcsak a pedagogiai időszaki sajtóban, hanem napilapjainkban is a női hivatás, a női foglalkozások és a nőnevelés egyik-másik kérdésének fejtegetésével foglalkoznak.

Az új év jól köszöntött be s mindjárt első szemlénkben három talpraesett czikkről emlékezhetünk meg.

*

A «Magyar Tanügy» idei, januári füzetében Berecz Antal, a budapesti áll. felsőbb lányiskola igazgatója ír *«Vidéki felsőbb leányiskoláinkról.»* A nagyérdemű szerző különösen két bajra mutat rá: az *egyik a nevezett intézetek gyér látogatottsága, a másik az egységes vezetés és tanítási mód hiánya.*

Számadatokkal mutatván ki, hogy a négy vidéki felsőbb leányiskola látogatottsága nem felel meg a hozzákötött várakozásnak, így szól: «A négy felsőbb leányiskola közül az illető városok vidéke által legjobban van igénybe véve a lőcsei, de igénybe van véve a soproni is; míg a trencsénit és m.-szigetit a vidék épenséggel nem veszi igénybe, holott kiválóképen ennek használatára lett ezen két iskola alapítva. Lőcsén a németség és tótság, — Sopronban kiválóképen a németség kielégítő arányban veszi a felsőbb leányiskolát igénybe, mely körülmény — miután semmi

kétséget sem szenved, hogy ezen tanintézetek tanítótestületei a legfőbb súlyt a magyar hazafias nevelésre és oktatásra fektetik — a hazának a méltán várt gyümölcsöt meg fogja hozni. A jövő nemzedék magyar hazafias érzületét fogják ezen iskolák ama vidékeken megteremteni! Sajnos, hogy Szigetre és Trencsénre nézve az ismert adatok ily sikert egyelőre nem biztosítanak. S ha csak a legközelebbi jövőben nem fog az illető vidékek érdekeltsége nagyobb mértékben ezen iskolák felé fordúlni: csakugyan azt kell majd gondolnunk, hogy úgy Szigetnek mint Trencsénnek talán más irányú leányiskolára volna szüksége.»

Áttérve a vidéki felsőbb leányiskolák második nagy bajára, ezeket mondja: «Vidéki felsőbb leányiskoláinknak igen nagy baja az, hogy mindegyikök más-más tanfelügyelő hatósága, illetőleg felügyelete alatt áll s így hiányzik bennök az egységes vezetés, sőt a tanítási tervekben is jelentékeny eltérések mutatkoznak. Alapúl ugyan mindenütt a budapesti felsőbb leányiskola tanterve van felvéve; ettől azonban mind a négy helyen fontos eltéréseket veszünk észre. M.-Szigeten például a magyar nyelv és irodalomra szánt heti öt órát általában mind a négy osztályban a német nyelv előnyére egygyel leszállították . . . Sziget példáját Trencsén is követte a magyar nyelvi és irodalmi heti tanórák leszállításában; csakhogy nem a német nyelv, hanem a kézimunka-tanítás javára... A lőcsei iskola szintén felforgatta a magyar nyelv- és irodalmi tananyagot . . . Az országban létező öt állami felsőbb leányiskolában Arany Toldiját Lőcsén a II-ik, Budapesten, Trencsénben és Sopronban a III-ik, Szigeten pedig a IV-ik osztályban olvassák. Helyes-e ez? . . Szóval: leányiskoláink különböző programm szerint dolgoznak, a mi az intézménynek magának előnyére semmi esetre sem szolgál.»

*

A «*Népnevelők Lapja*», ez évi 2-ik számában a *fővárosi leányiskolák torna- és kézimunka-tanításával* foglalkozik. «A fővárosi népiskolák leányosztályaiban — ugymond — daczára annak, hogy a tanidő heti 26—30 órában van megállapítva, a tornázásra, az észszerű testfejlesztés ezen pótolhatatlan kellékére egyáltalában

nem jutott idő. Pedig e tárgy fontosságát és mellőzhetetlenségét elismeri a főváros hatósága is, midőn annak tanítását elrendeli a fiuiskolákban — de csakis a fiuiskolákban. Másfél évtized lefolyása alatt sem jutott fővárosi iskolaügyünk odáig, hogy a népiskola leánynövendékeinek fizikai fejlődéséről gondoskodva voln. Egészséges, erős test, ügyesség, bátorság, lélekjelenlét és a tornázás egyéb eredményei csak nem tekintetnek oly kellékeknek, melyekre kizárólag csak férfiaknak van szükségük és a melyek nélkül nőink csak úgy meglehetnek, mint eddig?.. Hogy leánynevelésünk ily helytelen eljárás mellett nem felelhet meg a jogos várakozásnak, az bizonyos. Minél fogva sürgős szükségét látjuk annak, hogy a fővárosi népiskolák leányosztályaiban mielőbb életbe léptessék a tanítványok tornáztatását... Ezzel kapcsolatban fölemlítjük leányiskoláinknak ama másik viszás körülményét, mely a *női kézimunkának* túlon túl is sok időpazarlásssl járó tanításában áll. Eltekintve attól, hogy ezen tantárgy penzuma hatóságilag megállapítva nincs és így csak az illető tanítónő belátása és elhatározása jelöli meg, hogy mit és mennyit tanítson: ama véleményünknek adunk kifejezést, hogy a női kézimunka-tanításnak az elemi iskolában nem lehet czélja, hogy a tanítványok lehető sok (elismerjük, a háztartásban szükséges vagy használható) tárgyat készítsenek, hanem csak az, hogy a tanítványok koruknak és képességüknek megfelelő körben a női kézimunkák elnevezése alatt értett ügyességeket elsajátítsák. Erre pedig a most megszabott heti 5 óra helyett teljesen elegendőnek vélünk heti két órát. *Míg tehát egy részről a tornázás rendszeres tanítására heti két órát kívánunk fordítani: addig másrészről a kézimunka tanítására megállapított időből heti három órát elvonni óhajtunk.* Ez esetben a fővárosi iskoláknak felette nagy tanideje a tanítványok helyes fejlődhetésének megfelelőbben egy órával kevesbednék és egyszersmind czélszerűbben felhasználtatnék.»

*

A «*Kisdednevelés*» ez évi első számában Goldzieher Ilona értekezik az «*idegen nyelvek tanulásáról a gyermekkorban.*» Tartalmas és szépen írt értekezésének főbb pontjai a következők

«A modern társadalom — ugymond — az embertől nemcsak annyi ismeretet követel, a mennyit jövendőbeli pályája igényel, hanem még azon felül sok mást, a mik között azt idegen nyelvek ismerete nem foglalja el épen az utolsó helyet. És joggal, mert mindenki, a ki elfogulatlanúl ítél, az egyszersmind azt is el fogja ismerni, hogy legalább egy világnyelv ismerete nélkül igen nehéz, sőt egyes szakmákban épenséggel lehetetlen a kor színvonalára emelkedni. Azért teljesen méltányoljuk azok kívánságát, kik az idegen nyelvek tanulmányozását sürgetik, ha nem is érthetünk velük egyet a «hogyan» kérdésében.»

Áttérve az idegen nyelvek tanulásának családjaink körében divatos módjára, az értekezés határozottan elítéli azt a fonákságot, hogy az idegen nyelveket már a zsenge korban, az anyanyelv rovására kultiváljuk. «Ha megvizsgáljuk az eredményt — így folytatja — mely az idegen nyelv korai tanulásával jár s egybevetjük eme képzelt előnyt azzal a szomorú ténynyel, hogy az emberi természet legszebb nyilvánulása, az anyanyelv, épen kiköszörülhetetlen csorbát szenved általa: be kell látnunk, hogy hasonlíthatatlanúl többet áldozunk, mint a mennyit érte kapunk, mert drága aranyért ideiglenes csillogású sárga réz jutott osztályrészünkül. Maga *Ernest Renan* is, korunk legnagyobb szellemeinek egyike, ezt mondja, gyermekkori neveléséről szólván: «Mon education avait été toute latine et française. Je ne m'en plains pas. L'homme ne doit savoir que deux langues, la sienne et le latin; mais il doit comprendre toutes celles, dont il a besoin pour ses affaires ou pour son instruction.» Tehát Renan sem sajnálja, hogy gyermekkorában más élő nyelvet nem tanúlt s vele együtt minden gondolkodó ember tisztában van azzal a veszteséggel, melyet a gyermek ilyen melegházi produkczió által szenved.»

Arra a kérdésre, hogy hát mily korban kezdjük meg az idegen nyelvek tanítását, az értekezés így felel: «Szerény nézetem szerint legkorábban a gyermek 10—12 éves korában kezdhetjük, a mikor a szellem nagyobb érettségénél fogva az anya-nyelv tökéletes ismerete már nem szenvedhet csorbát, mikor az új, idegen elem már semmit sem ronthat a nyelvérzéken, mikor már ennek

alapja oly szilárdan, oly rendíthetetlenül meg van vetve, hogy abban semmi néven nevezendő tényező nem okozhat kárt. S minthogy emez időpont, a gyermeki egyéniség különféleségénél fogva nem egyforma, azért az életkor sem lesz mindig a döntő. A siker biztosítása természetesen ezen időn túl is mindig azon módtól fog függeni, a mely szerint az idegen nyelvet tanítjuk. Száraz grammatizálással soha sem fogunk czélt érni. De ha a tanító, a mennyire csak szerét ejtheti, az idegen nyelvet a szó szoros értelmében, mint élőnyelvet tanítja, munkája nem lesz eredménytelen. Ha a gyermek emlékezetét nem is terheli a mindennapi frázisok és beszédbeli közhelyek untató, szellemölő özönével, komoly munka és őszinte igyekezet mellett a nyelvet bizonyára annyira el fogja sajátíttatni, hogy azon közlekedhetik, annak szellemi termékeit, irodalmát minden tekintetben használhatja. Többre az idegen úgy sem juthat.»

*

Megemlítjük még, hogy a «*Philosophiai Szemle*» januári füzetében a szerkesztő, Böhm Károly «*Az asszony lélektanáról*» közöl igen figyelemre méltó fejtegetést, melyet következő füzetünkben fogunk érdeme szerint méltatni.

A SZABADKÉZI RAJZ TANÍTÁSA A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁBAN.

(Első közlemény.)

A szabadkézi rajz oktatásának czélja valamint általában, úgy a leányiskolákban is: a helyes látás, a látottaknak biztos felfogása és szabatos ábrázolása, egyszersmind az ízlés, a szép iránti érzék ébresztése és fejlesztése.

Ezen czél elérésére legalkalmasabb a polgári leányiskolában ékítmények és természet után stilizált növényformák rajzolása és színezése. Ezek a tanulmányok a szemmérték- és kézügyességbeli gyakorlatoknak legtermészetesebb folytatását képezik, a mennyiben ezen stilizált, szigorú formáknál az alak- és színszépség egyes tényezői, ú. m.: vonalmenet, ritmus, szimmetria, arány és színösszhang leginkább szembetünnek és legkönnyebben tanulmányozhatók. A tanulók ezeket sokkal inkább képesek felfogni és helyesen ábrázolni, mint a természet tárgyait, melyeknek utánzása már gyakorlottabb felfogást igényel, mert ezek külső megjelenésében az esetlegesnek és változónak is nagy szerepe van. Az életben is a növendékek ennek veszik leginkább gyakorlati hasznát, a mennyiben képesek lesznek részint meglevő minták változtatása és átalakítása által, részint pedig a rajzolt ékítményi és növényi elemek összetételei által a női kézimunkák körébe vágó rajzokat önállóan elkészíteni.

Azonban ékítmények rajzolásához is már némi rajzolási ügyesség, azaz szemmérték és kézügyesség, továbbá a síkmértani alakelemek ismerete szükségeltetik, minthogy minden szabadabb

alakfejlődésnek alapját a mértani alapformák és ezek összetételei képezik. A mértani nézlettan — megfelelő rajzgyakorlatok kíséretében — szolgáltatja a rajztanítás alsóbb fokán a legalkalmasabb anyagot.

E szerint a szabadkézi rajz tanításánál két fokot különböztetünk meg, ú. m. a szemmérték és kézügyesség fejlesztése mértani alakelemek és díszítmények rajzolása által (I. osztály), másodszor szabadabb ékítményi elemek és növényrészek tanulmányozása (II. és III. osztályban), mely utóbbihoz tartozik még az (III. és IV. osztályban) összetettebb ékítmények rajzolása és színezése; ezek elemeiből és természet után stilizált növényi elemekből önálló kombinációk és színösszeállítások keszítése.

Az elemi rajztanításnál a tömeges tanítás czélszerűbbnek bizonyult, mint az egyes minták utáni rajzolás. Ez történik a tanító által a táblára rajzolt ábrák, később pedig fali minták után. Az utóbbiak csak akkor alkalmazhatók, ha a tanulók már annyi gyakorlottsággal bírnak, hogy a szerkezeti segédvonalakat helyesen tudják alkalmazni, vagy ha a tanító a táblán még külön elemezi és magyarázza az egyes feladatokat és azoknak fokozatos fejlődését.

Az iskolai táblán való előrajzolás kétségkívül a rajzoktatásnál igen czélszerű, mert a tanuló látja a rajzot vonásról vonásra keletkezni. Miután továbbá a tanulók valamennyien ugyanazon feladaton dolgoznak és figyelmük mindig a tanítóra és munkájukra van irányozva s azonkívül rá vannak szorítva, hogy feladatukat bizonyos idő alatt elkészítsék: az éberség, a munkakedv sokkal jobban tartható fen és az egymásközti versenygés folytán a rajzolás a tanulókra nézve sokkal nagyobb érdekkel is bír, úgy, hogy még a tanulók nagyobb száma mellett is jó sikert arathatni. Ezen tanítási mód a tanítónak is sokkal biztosabb áttekintést nyújt az egyesek haladása fölött. Ezen mód ellen azt szokás fölvetni, hogy a tanítóra nézve időrablás a táblára való rajzolás és hogy az nem bir mindig az ehhez kellő ügyességgel. Erre azt kell felelnünk, hogy ily egyszerű feladatok kivitele a táblán sokkal kevesebb időt vesz igénybe, mint ama útbaigazítások és javítások,

melyeket szükségképen minden tanulónak nyújtani kell, eltekintve attól, hogy az utóbbi a tanulók nagyobb száma mellett nem is foganatosítható. Tagadhatatlan, hogy az egyenként való tanításnál kiválóbb, ügyesebb növendékek talán nagyobb haladást mutathatnak fel; de annál nagyobb lesz viszont azok száma, kik hátra fognak maradni. A haladásra nézve nem egyes tehetségesebb növendékek, hanem a többség előmenetele szolgál mértékadóúl.

A táblára való rajzolás ügyessége elengedhetlen kelléke a rajztanítónak. Ha nincs meg ez az ügyessége, igyekezzék ezt gyakorlás által elsajátítani, még pedig oly mértékben, hogy rajzai szabatosak, mintaszerűek legyenek. Felületes, vázlatos rajzok csak akkor felelhetnek meg a czélnak, ha azok nem utánzás, hanem magyarázat végett rajzoltatnak.

Lényeges előnye a táblára rajzolt és fali mintáknak mindenesetre az is, hogy utánzásuk mindig kisebbítést igényel és a tanulótól mindig oly távolságban van, hogy az kénytelen szemmértékét szabad felfogása szerint képezni, mi lapminták utáni rajzolásnál kevésbé történik, hol gyakran méregetés és más segédeszközök használata folytán többé-kevésbé gépies utánzás történik, mely a szemmérték és a kézügyesség fejlesztésére nézve nem igen kedvező.

A rajztanítás módszerére nézve ugyanazon elveket kell követnünk, mint más tárgyaknál. Kezdődik a legkönnyebb, legegyszerűbb feladatoknál és ezektől lassanként fokozatos sorrendben nehezebbekre, összetettebbekre haladunk, úgy, hogy a tanulók minden előző gyakorlat által a következőre képesíttetnek.

A feladat helyes megértése, felfogása mindig előzze meg az ábrázolást. Ezért ajánlatos, hogy a tanító rövid magyarázatot és a megoldás menetét a tanulók által ismételteti és egyesekhez intézett kérdések által győződik meg arról, vajjon azok a feladatot megértették-e.

A tanulók rajzában előforduló hibákat igyekezzünk hozzájuk intézett kérdések által felfedeztetni és ugyanily úton kijavíttatni. A tanító a növendékek rajzában közvetlenül minél kevesebb javítást tegyen, hanem azt inkább az által eszközölje, hogy a rajz

mellett vagy más papiron mutatja meg a helyes és hibás közti különbséget.

I.

ELSŐ OSZTÁLY.

A következőkben igyekszem az I. osztály tananyagát a kellő sorrendben elmondani. A gyakorló rajztanítónak dolga lesz azután ezen anyagot kellőleg kibővíteni és a kellő rajzgyakorlatokat összegyűjteni. Ez, különösen kezdőknél, legczélszerűbben úgy történik, ha minden órára külön-külön elkészül és a tanulóknál tapasztalt haladáshoz képest gyűjti vagy tervezi a rajzgyakorlatokat: egyáltalában mindig fokozatosan, rendszeresen halad és mint már említettem, nehezebb gyakorlatokra csak akkor megy át, ha a tanulók az előzők által ezekre kellőleg elő vannak készítve.

Az oktatást a térmennyiségek szemléltetésével kezdjük. Bemutatjuk a *testet*. Mindaz, mi tért foglal el, testnek neveztetik (Példák). A testnek vannak határai, ezeket *lapok*nak, *felület*eknek nevezzük (Példák). A lapok határai *vonalak*, ezek határai *pontok*. A testeknek különböző alakjuk lehet, szegletes és gömbölyű vagy vegyes, ez függ a lapjaitól, felületeitől, ennélfogva az utóbbiak lehetnek *egyenes lapok* vagy *síkok* és *görbe* lapok (Példák). A testeknek, miután ezek mindig a térnek egy részét töltik be, három kiterjedésük, méretük van, ú. m.: *hosszúság*, *szélesség* és *magasság* (vastagság, mélység). A lapnak vastagsága nincs, csak hosszúsága és szélessége, a vonalnak pedig csak egy kiterjedése van: hosszúság. A pontnak nincs sem hosszasága, sem szélessége, sem magassága.

Először az egyenes vonallal foglalkozzunk. Ennek különböző helyzetei lehetnek: (szemléletek) egyenesen álló, dőlt vagy ferde és fekvő. Az első helyzet *függőleges*nek neveztetik, mivel az egyik végén megnehezített fonal nyugodt állapotban ily irányt vesz föl, azaz függ (Példák). Egy másik igen gyakran előforduló helyzete az egyenesnek a *vízszintes* (példák), nevét a víz felszinétől kapta, mely nyugodt állapotában ilyen iránynyal bír. Mindazon egyenes vonalak, melyek sem nem függőlegesek, sem pedig vízszintesek, *dőltek*-

nek *ferdék*nek mondatnak (Példák). A vízszintes vonalat úgy szokás rajzolni, hogy az a rajzlap felső vagy alsó szegélyétől mindenütt ugyanazon távolságban legyen. Ha két egyenes vonal úgy halad, hogy egymástól való távolságuk mindenütt ugyanaz, mint pl. az előbbi esetben a rajzolt egyenes és a papir szegélye, akkor ezek *párhuzamosak*nak, *egyenközűek*nek neveztetnek (Példák). Függőlegest úgy rajzolunk, hogy a rajzlap bal vagy jobb szegélyével vonunk egyenközűt fölülről lefelé. A rajzlapon húzott függőlegesek, valamint a vízszintesek is egymásközt egyenközűek.

Ilynemű magyarázatokkal egybekapcsolva, következnének megfelelő rajzgyakorlatok, ú. m.: huzassanak a rajzlap mind a négy oldalán egyenes vonalak akképen, hogy azok a szegélytől mindenütt egyenlő távolságban legyenek (a rajzlap bekeretelése). Vízszintes, valamint függőleges vonalon tűzessenek ki egymástól egyenlő (körülbelől 1 cmnyi) távolságban pontok. — Huzassanak egymástól egyenlő távolságban egyenlő hosszú függőleges vonalak, vízszintesek és ferde vonalak. Rajzoltassanak két párhuzamos vízszintes közé függélyesek, ferdék, úgy, hogy ezek zeg-zug vonalat adjanak stb.

Két párhuzamos egyenes, akármennyire is hosszabbítjuk meg őket, sohasem fognak összeérni, míg más egyenesek kellőleg meghosszabbítva összeérnek, *metszik* egymás, pl. függőleges és ferde, ferde és vízszintes, függőleges és vízszintes. Két metsző egyenes irányra nézve mindig különbözik egymástól (szemléltetés pl. körzővel); irányuk eltérése kisebb vagy nagyobb lehet. Ha két egyenes egymást metszi, *szög* keletkezik (szögcsúcs, szárak), mely annál nagyobb, minél inkább tér el az egyik szár iránya a másiktól. Ha vízszintes és függőleges vonalak metszik egymást, *derékszög* keletkezik és azt mondjuk, hogy a két szár egymásra *merőleges*. Ha a két szárnak eltérése kisebb mint a derékszögnél, akkor a szög *hegyes*, ha nagyobb, akkor tompa. Ha a két szár egy egyenest képez, vagyis az egyik a másiknak meghosszabbításába esik, akkor a szög egyenes szög, ezen túl kihajló.

Az elmondottak begyakorlására rajzoltassanak függőleges és vízszintes egyenesek összetételeiből különböző állású derékszögek,

hasonlóképen hegyes és tompa szögek. Egyenlő nagyságú szögek legkönnyebben úgy rajzolhatók, ha egy-egy száruk ugyanazon egyenes vonalban fekszik, akkor másik száraik egyenközűek lesznek. A derékszög nem csak függőleges és vízszintes vonalak, hanem ferde vonalak összetételéből is származhatik (szemléltetés), csak egymáshoz legyen ezeknek kellő hajlásuk, azaz merőlegesek legyenek egymásra. Rajzoltassék a derékszög különböző ferde állásokban, épen így a hegyes és tompa szög.

Ha egy derékszögnek két szárát egyenlő hosszúra rajzoljuk és végpontjaikból a másik két szárral egyenközűt vonunk, a felületnek egy része ezen négy vonal által tökéletesen be lesz határolva, ezen idom négyszögnek neveztetik, ezen esetben pedig, mivel a négy oldal egyenlő és mind a négy szög derékszög, *szabályos négyszög*nek, *négyzet*nek mondatik. Azon egyenes, mely a négyszög egyik csúcsából az ellenkező oldalon lévő csúcsba huzatik, *átló*nak neveztetik. A négyzetnek szintén különféle állása lehet. Rajzoltassék egy egyenesen és egy ferdén álló négyzet. Huzassanak meg az *átlók*. A négyzetben az átlók egymásra merőlegesek és egymást két-két egyenlő részre osztják. Ennek alapján rajzolhatunk csúcsán álló négyzetet is.

Egyenlő négyzetek egymás mellé helyezése és az átlók megvonása által különféle mértani szalagdíszítmények rajzolásához vetjük meg az alapot, ilyenek az egyszerű zeg zug vonalak és csíkok, ezek összetételéből származó fonat- és lánczszerű díszítmények, meanderek és egyéb effélék.. Hogy ezek érthetőbbek legyenek, a tanulók egyes részeit a rajznak vonalkázhatják (schraffiren) és ennek alapján variálhatják.

Ezeknél ne engedjük, hogy a növendékek gyorsan, sokat, de hanyagul, felületesen dolgozzanak, hanem legyünk azon, hogy minden erejüket, ügyességüket összeszedjék és a feladatot lehetőleg nagy mértékben szabatosan is tisztán kidolgozzák, de viszont mértani pontosságot se kívánjunk a kivitelben, ez őket könnyen elkedvetlenítené, másrészt annak elérésére úgy is mindig mértani segédeszközökhöz fordulhatunk.

A rajzoláshoz igen puha írónt használni nem tanácsos, ez

tisztátlanságot okoz; a kemény ellenben a kézjárást nehézkessé teszi, legjobb a Hardtmuth- vagy a Faber-féle 2-es számú. A rajzolandó vonalak eleinte csak igen halványan, könnyedén jeleztetnek és ezután huzatnak ki erősebben tiszta, egyenletes éles vonásokkal.

Ha egyes ügyesebb tanulók gyorsabban készítik el feladatukat, azokat az által foglalkoztathatjuk, hogy a rajzolt feladatot más nagyságban, vagy más helyzetben vitetjük ki, vagy feltaláló, kombináló tehetségüket fejlesztjük azáltal, hogy a rajzot variáltatjuk és őket hasonlók feltalálására buzdítjuk, végre, hogy a feladatot tollal húzzák ki. A tollal való rajzolás igen hathatós eszköz a kézügyesség fejlesztésére: a növendékek megtanulnak könnyed, biztos vonásokat húzni és szabatos körvonalakat rajzolni. A tollrajzban való kivitel színes tintákkal történhetik, de legfölebb csak két szinben (piros és kék, vagy kék és barna) és a rajz egyes részei vonalkázás által különféleképen kiemelhetők.

Az egyenes vonal osztása két, négy, nyolcz és tizenhat egyenlő részre, valamint 3, 6, 9, 12 részre. A vonal szorzása 2, 3, 4, 8-czal, hasonlóképen vonalhosszak összeadása és kivonása.

A szög felezése (ez eleinte a két egyenlő szár végpontjait összekötő egyenes felezése által történhetik) és ennek alapján annak osztása 4, 8, 16, majd pedig 3, 6, 9 stb. részre. A hegyes szög szorzása kettővel, hárommal, a szögek összeadása és kivonása. A derékszög osztása 3, 9 részre. Súgárrendszer, súgárnyaláb rajzolása. Ezután elmondhatja a tanító a szög mérésére vonatkozókat és bemutatja a szögmérőt.

Gyakorlatképen rajzoltassék a négyzet (nagyobb mértékben mint eddig). Ebben az oldalfelezők, továbbá az átlók megvonása által újabb négyzeteket nyerünk, melyek a legkülönbözőbb mértani díszítményeknek, u. m.: csillagalakú, parkettszerű mintáknak képezik alapját. Azonkívül az oldalak egyenlő részekre való osztása által és megfelelő osztási párhuzamosok megvonása által hálószerű beosztást kapunk, mely meanderszerű csíkokból álló díszítmények rajzolásának szolgál alapul.

Jó gyakorlatokat képeznek a hálókba rajzolható u. n. blockbetűk és számok is.

A *háromszög*. Ha 3 nem egyenes vonalban fekvő pontot egyenes vonalak által összekapcsolunk, nyerünk egy idomot, mely háromszögnek neveztetik. A három vonalat *oldalak*nak, a pontokat *csúcsok*nak nevezzük. Van ezenkívül három szöge. Ha szögeit tekintjük, lehet a háromszög hegyesszögű, derékszögű, tompaszögű, oldalaira nézve egyenlő oldalú, egyenlő szárú és különböző oldalú. Lehet még egyenszárú s egyszersmind derékszögű (pl. a négyzet fele).

Rajzoltassanak ezután különböző háromszögek. Rajzoltassanak egyenlő (összeillő) háromszögek, továbbá különböző nagyságú hasonló háromszögek. Hasonló két idom, ha megfelelő oldalaik kölcsönösen párhuzamosak. Ha egy háromszögben az oldalak felezési pontjait összekötjük, a háromszög négy hasonló kisebb háromszögre lesz osztva. Rajzoltassanak háromszögekből képezhető szalag- és negyzetdíszítések. Ha egy tetszőleges négyszögben az átlókat megvonjuk, az háromszögekre lesz osztva. Milyenek ezen háromszögek a négyzetnél? Mint a négyszög, úgy akármilyen egyenes vonalú idom is felosztható átlók által háromszögekre, és ezek alapján rajzolhatunk az adott idomhoz hasonlót.

A négyszög különböző nemei: az *egyenközények* (parallelogramm), melyekhez tartozik a négyzet, a dülény, derékegyenközény és dülényded, a ferdény és a ferdényded vagy szabálytalan négyszög.

Rajzoltassék adott négyszöghöz hasonló kisebb négyszög. Rajzoltassanak a négyszög különböző nemei.

Hollós Károly.

VEGYESEK.

= *Az Eötvös-alap pénztárát vizsgáló bizottság* a f. évi január végén megejtett zárlat alkalmával az intézmény vagyoni állapotáról a következő tételeket tehette közzé:

Bevett az Eötvös-alap pénztára az 1882-dik évi január 21-től az 1883-ik évi január 21-éig:

1.	Az 1881-ik évről átvett összegben	2685 frt	01 krt.
2.	Az 1882-ik évben beküldött tagsági dijakból	1574 frt	25 krt.
3.	Az 1882-ik évben befolyt államsegélyből, alapítványokból, adományok és kamatokból	3812 frt	45 krt.
4.	Az Eötvös-Naptárt szerkesztő bizottság számlájára előlegezett összeg visszatérüléséből	1022 frt	42 krt.
5.	Költségekre begyült összegekből	3 frt	58 krt.
	A bevétel összesen tehát tett	9097 frt	71 krt.

Kiadott az Eötvös-alap pénztára lefolyt 1882-ik évben:

1.	Ösztöndíjakban	2000 frt	— kr.
2.	Segélyösszegekben	500 frt	— kr.
3.	Tőkésített vagyonhoz csatolt	2420 frt	— kr.
4.	Azon két egyetemen tanuló vidéki tanító fiának, a kik az intézmény irodájában segédkeznek, fizetett a pénztár	250 frt	— kr.
5.	Nyomtatványokért fizetett	16 frt	60 krt.
6.	Az Eötvös-Naptárak számlájára előlegezett	1022 frt	42 krt.
7.	Egy Wertheim-féle szekrényre	160 frt	— kr.
8.	Szolgáknak fizetett	15 frt	— kr.
9.	Pénztári posta kiadásokra ment	3 frt	24 kr.
10.	Egyéb aprólékos kiadás tett	11 frt	45 krt.
	Az összes kiadás tett	6398 frt	71 krt.

Maradt tehát e kiadást a fentjelzett bevételből levonva 2699 frt, mint oly összeg, a melynek fele az 1883-ik évben 1399 frt kiosztásra és a másik fele 1300 frt előkészítésre juthatna.

Az Eötvös-alap tőkésített vagyona a múlt 1882-ik év január 21-én	8671 frt	13 kr volt.
Ezen összeghez járult a múlt 1882-ik évben	2420 frt	— kr.
Van jelenleg tehát az Eötvös-alapnak tőkéje. — Az egész vagyon a zárlat alkalmával volt ama	11091 frt	13 kr, 2699 frttal
együtt, mely mint tiszta jövedelem maradt a múlt év bevételeiből	13790 frt	13 kr.
Ehhez járult az 1883-ik évre szóló államsegély	1500 frt	— kr.
Van tehát az Eötvös-alapnak most	15290 frt	13 krnyi

vagyona, ide nem számitván a Nsg. Békey Imre által tett 500 frt. és a somogyi tanító-egylet által alapított 200 frtnyi tőkéket.

= *London nőinek foglalkozása.* Egyik múltkori közleményünkkel kapcsolatban, a melyben ugyane rovat alatt Budapest női lakosságának foglalkozásáról mondtunk el nehány érdekes adatot, álljanak a következők London női lakosságának foglalkozásáról: London 4½ millió lakosa között van mintegy 550,000 olyan nő, a ki saját keresményével tartja fen magát. Ezek közül 226,000 szolgáló, 70,000 mosónő, 14,800 szabónő, 11,000 varrónő (varrógépeken), 5100 könyvkötőnő, 4590 virágcsináló, 4800 lábbeli-készítő, 16,000 tanítónő és nevelőnő. Ezenfelül betegápolók, bábák, kereskedéssel foglalkozók, gyárimunkásnők, tisztviselők, üzletekben alkalmazottak, művésznők, írók, összesen mintegy 200,000-en.

= *Az országos nőipar-egylet* a közoktatásügyi miniszteriumhoz leendő felterjesztés céljából összeállította az egylet múlt évi működésére vonatkozó jelentést, melyből a következő részleteket közöljük. Az országos nőiparegylet tagjainak száma a következő: Alapító tag van 134, és pedig 8989 frt befizetett és 7000 frt aláírt alapítványi tőkével, a rendes tagok száma 459, a pártoló tagoké 170. Az egylet vagyona összesen 18,039 frt. Az egyleten kívül a tanműhely fentartásához a közokt. ügyi miniszterium 2000 frt. Budapest főváros 300, az első hazai takarékpénztár 100, az ipar- és kereskedelmi miniszterium 4000 frtnyi segélylyel járúl. A nőipariskolákban és tanműhelyekben az igazgatón kívül 10 tanítónő és 4 óraadó tanár van alkalmazva, kik közül a tanítónők hetenként 36 órán át működnek. — A Kazinczy-utczai nőipariskolának jelenleg 240, a budai nőipartanműhelynek 42 növendéke van. A tanműhelyek megnyitása óta 270 rendes és 19 rendkívüli növendék nyert kiképzést. A tanműhelyben 40 tandíjmentes és 4 félfizető növendék van. Az 1882. évben a tanulók 2250 darab munkát 7000 frt értékben készítettek.

= *A győri állami tanítóképezde* még ez év folytán egy díszes, új épületet nyer. Az építkezésre a pályázat legkőzelebb már ki lesz hírdetve. A növendékség, a gyakorlóiskolával ez idő szerint négy külön helyiségben van elhelyezve. A tervezett új palota díszére fog válni Győrvárosának is.